

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра пасторального богослов'я

Магістерська робота

НАБУТТЯ ТА ВТРАТА УРЯДУ ЗГІДНО З КОДЕКСОМ КАНОНІВ
СХІДНИХ ЦЕРКОВ

Студент 6-го курсу: Руслан Мельник
Науковий керівник: о. Іван Дулиба
Доктор східного канонічного права
Рецензент: о. Андрій Джигалюк
Ліценціат східного канонічного права

Львів 2021

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ БОГОСЛОВСЬКО-ЮРИДИЧНІ ЗАВДАННЯ ЦЕРКВИ	8
1.1. Потрійне завдання Церкви	8
1.1.1. Навчання	9
1.1.2. Освячення.....	13
1.1.3. Керування.....	15
1.2. Потрійний поділ завдання Керувати	17
1.2.1. Онтологічна єдність та функціональні розмежування влади управління ..	18
1.2.2. Відношення між владою священникою і владою мирян.....	19
1.2.3. Сфери застосування влади управління	21
РОЗДІЛ 2 НАБУТТЯ УРЯДІВ У ККСЦ	29
2.1. Способи набуття Урядів у Кодексі Канонів Східних Церков	29
2.1.1. Канонічне призначення Урядів.....	31
2.1.2. Вибори та постуляція	37
2.2. Типи якостей кандидатів на уряди у Кодексі Канонів Східних Церков	43
2.2.1. Загальні типи якостей	44
2.2.2. Особові типи якості.....	45
РОЗДІЛ 3 ВТРАТА УРЯДІВ У ККСЦ	50
3.1. Природні категорії втрати уряду	50
3.1.1. Смерть	51
3.1.2. Припинення влади того, хто надав уряд	52
3.1.3. Закінчення визначеного правом терміну	53
3.1.4. Досягнення визначеного правом віку	55
3.2. Добровільні категорії.....	56
3.3. Вимушені категорії втрати уряду	60
3.3.1. Перенесення.....	60
3.3.2. Усунення	64
3.3.3. Позбавлення.....	70
ВИСНОВОК	72
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	76

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква

ККСЦ – Кодекс Канонів Східних Церков

ККП – Кодекс Канонічного Права

КПП – Канони Партикулярного Права

ССЕО – Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium

СІС – Codex Iuris Canonici

кан. – канон

канн. – канони

п. – пункт

чч. – частини

р. – рік

ВСТУП

Одним з вагомих елементів у житті та діяльності Східних Католицьких Церков, зокрема і Української Греко-Католицької Церкви, є Кодекс Канонів Східних Церков, який був проголошений 1990 року святим Іваном Павлом II. Цей Кодекс, як і Кодекс Канонічного Права, проголошений тим же Папою у 1983 році для Латинської Церкви, є наслідком та результатом реформи II Ватиканського Собору у галузі церковного законодавства Католицької Церкви і засобом збереження власної церковної ідентичності¹.

Звісно, що наша Церква також користується Кодексом Канонів Східних Церков, фактично, з моменту його проголошення, однак все ще є питання, які потребують глибшого дослідження, бо не всі канони в ККСЦ є самі по собі зрозумілими і дуже часто потребують окремого пояснення.

У Євангелії від Матея Ісус каже до Петра: «Тож і я тобі заявляю, що ти Петро (скеля), і що я на цій скелі збудую мою Церкву... Я дам тобі ключі Небесного Царства, і що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане на небі» (Мт. 16, 18-19). Як бачимо, Христос дає Петрові владу, якою він буде чинити керування Церквою, як її очільник. У цій праці буде досліджено загальна структура Церкви, а також поняття набуття та втрати уряду у Церкві, адже з плином часу структура в Церкві розвивається, і тим самим з'являється потреба в чітких пунктах набуття та втрати уряду, які є подані у Кодексі Канонів Східних Церков і будуть досліджені у цій праці.

Метою цієї роботи є дослідити, у який спосіб набуваються та втрачаються уряди згідно з Кодексом Канонів Східних Церков, та якими якостями повинні володіти особи, аби їх посідати.

Завдання дослідження:

1. Описати поняття уряду в Кодексі Канонів Східних Церков;
2. Класифікувати у групи різні уряди описані в ККСЦ;
3. Проаналізувати способи набуття урядів;

¹ Див. Танасійчук А. *Канонічне право Східних Католицьких Церков*. Львів 2019, 10.

4. Висвітлити категорії якостей кандидатів на різні уряди в ККСЦ;
5. Проаналізувати різні способи втрати урядів;
6. Розділити категорії способів втрати урядів;

Об’єктом цього дослідження є канони Кодексу Канонів Східних Церков та їхня роль у Церкві, як структурі.

Предметом дослідження є аналіз канонів про набуття та втрату урядів у Кодексі Канонів Східних Церков.

Метод: при написанні цієї магістерською праці буде використано аналітичний, синтетичний та порівняльний методи. Ці методи допоможуть нам проаналізувати та синтезувати й порівняти канони Кодексу Канонів Східних Церков, канони Кодексу Канонічного Права, а також коментарі й іншу літературу, яка допоможе проаналізувати і дослідити цю тему.

Межі цієї роботи – тематичні, оскільки ми досліджуватимемо закони Кодексу Канонів Східних Церков щодо набуття та втрати уряду.

Актуальністю цієї теми є те, і ми мусимо це визнати, що є дуже мало наукової літератури з Канонічного Права українською мовою. Здебільшого, це короткі та загальні тлумачення Кодексу, а спеціального дослідження щодо набуття та втрати урядів взагалі немає. Однак різні види набуття та втрати урядів у нашій Церкві – щоденна справа. А тому, вважаємо, доцільним здійснити дослідження цієї тематики.

Оригінальністю теми є те, що основними завданнями Церкви, які визначені самим Спасителем, а пізніше, окреслені різними документами Учительського Уряду Церкви, є: навчати, освячувати та управляти. Виконання даних завдань Христос доручив усім вірним, але особливо Апостолам, а ті в свою чергу – своїм наступникам. Звичайно спосіб, у який передавалась ця влада з плином століть, зазнавав вагомих змін. Проте, важливість виконання завдань, а отже, важливість присутності відповідних для цього осіб залишається завжди актуальною. З цієї причини було вирішено дослідити, в який спосіб і кому Церква доручає реалізацію завдань, отриманих від Ісуса Христа, та як отриману владу можна втратити.

У першому розділі цієї магістерської роботи будуть розглянуті основні богословсько-юридичні завдання Церкви, серед яких потрійне завдання Церкви – навчати, освячувати та керувати. У пункті про навчання буде розглянуто, хто у сучасному світі виконує це завдання, в який спосіб і для кого. Крім того, тут будуть розглянуті основні завдання тих осіб, які виконують навчання цілої Церковної спільноти та інші аспекти, які стосуються завдання навчати.

Стосовно освячення, буде досліджено засоби, за допомогою яких, Церква здійснює освячення, а також те, що є фундаментом освячення у житті Церкви, як спільноти.

У завданні керування буде проаналізовано загальну структуру Церкви, оскільки, це один з основних аспектів доброго виконання цього завдання, а також буде висвітлено те, хто саме покликаний до виконання цього завдання, оскільки не все так однозначно.

Знаємо, що останнє з вищевказаних завдань також має свій поділ, і у цьому розділі також буде досліджено це питання. Розглянемо безпосередньо владу управління, її обсяг та види, а також її розподіл, норми реалізації та середовище застосування.

У другому розділі перейдемо до розгляду набуття урядів у ККСЦ. Буде детально досліджено поняття терміну «уряд», а також, певні аспекти, які характеризують церковні уряди.

Крім того, докладно буде описано канонічне призначення урядів та те, яким чином воно відбувається. Окремо буде досліджено питання вільного надання урядів, виборів та постуляції, як певні пункти канонічного призначення.

Далі буде охарактеризовано типи якостей кандидата на уряд та те, що відбувається коли той, хто одержав уряд, не має потрібних для цього типів якостей. Ці якості поділяються на загальні та особові, а тому у цій праці буде детально пояснено ці типи якостей на практиці.

У третьому розділі буде проаналізовано втрату урядів у Кодексі Канонів Східних Церков. Опишемо категорії втрати урядів та розглянемо всі різновиди,

які входять у ці категорії. Крім того, тут буде наведено приклади до цих різновидів, аби можна було краще зрозуміти ці типи втрати урядів у ККСЦ.

Основними джерелами та літературою у цій магістерській роботі будуть *Кодекс Канонів Східних Церков*, проголошений у 1990 році Папою Іваном Павлом II, та *Кодекс Канонічного Права*, проголошений у 1983 році також Іваном Павлом II. Їх буде використано для того, щоб розглянути канони, які стосуються теми урядів та частково порівняти ці канони між собою. Крім того, будуть використані Документи II Ватиканського Собору (1962-1965): *Догматична конституція про Церкву Lumen Gentium*; *Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum* для того, щоб розглянути потрійне завдання Церкви: навчання, керування та освячення.

Для розгляду канонів будемо використовувати коментарі до ККСЦ: *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков* за редакцією Джорджа Недунгатта, який опублікований у 2008 році; *Канонічне право Східних Католицьких Церков* автора Андрія Танасійчука, яке вийшло друком у 2019 році. Крім того, буде використано коментарі польських дослідників до Кодексу Канонічного Права, серед яких Мар'ян Зуровскі та його праця *Problem Właszy I Powierzenia Urzędów W Kościele Katolickim*, яка була опублікована у безпосередньо стосується нашої теми.

Ще одним дослідженням, яке торкається теми набуття та втрати уряду є докторська дисертація Івана Дулиби *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, яка опублікована в 2014 році італійською мовою. У цьому дослідженні автор розглядає уряд судді у контексті ККСЦ та його діяльність у Церкві.

Водночас у цій магістерській роботі будемо використовувати й інші праці та інтернет-ресурси, літературу різних дослідників, які присвячують свої статті тематиці урядів у Церкві.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ БОГОСЛОВСЬКО-ЮРИДИЧНІ ЗАВДАННЯ ЦЕРКВИ

1.1. Потрійне завдання Церкви

В Євангелії від Матея Ісус Христос каже до учнів: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав» (Мт 28:19-20). Цими словами Спаситель закликає учнів до того, щоб вони почали проповідувати Євангеліє та навчати людей того, що навчав Христос, щоб зробити їх Його свідками та послідовниками. Як ми знаємо, згодом цей заклик Ісуса був втілений у життя через діяльність апостолів під проводом Святого Духа. І зараз ми маємо цілу, чітко вибудовану, церковну структуру, яка і далі продовжує виконувати завдання Ісуса Христа.

Якщо говорити про структуру Церкви, то знаємо, що саме Святий Дух вже протягом багатьох століть вибирає осіб для того, щоб провадити Церквою, як спільнотою свідків Христа. У книзі Діянь описано приклад вибору Святого Духа. У той час апостоли перебували в Єрусалимі, де зібралися разом усією спільнотою, щоб вибрати того, хто буде виконувати уряд апостола замість Юди. З-поміж цієї спільноти вибрали двох та помолилися до Господа, аби він вказав на того, кого вибрав. Жереб впав на Матія, який і приєднався до одинадцятьох апостолів (Див. Ді 1:15-26).

Таким чином, розпочинається стрімкий розвиток Церкви, перші спільноти якої засновуються апостолами та гуртуються навколо них. Звісно, що такий розвиток подій тягне за собою і те, що апостоли змушені залишити вже створені спільноти і йти проповідувати іншим людям, залишаючи замість себе наставників Церков. Прикладом цього слугує перша Церква в Антіохії, яка заснована через гоніння Стефана. Згодом нею провадить Варнава та Савло, однак Святий Дух посилає їх проповідувати іншим. Вони залишають замість себе учителів, а самі подорожують до Кіпру, де проповідують Слово Боже (Див. Ді 13:1-5). З часом Церква все більше і більше розвивалася, збільшилась кількість

вірних, а водночас і кількість єпархій та парафій. Відтак це вказує на розбудову її чіткої структури, яку ми маємо і донині.

З правильника УГКЦ передавання єпархії новопризначеному єпископу дізнаємося, що основними завданнями єпископа є навчати, освячувати та керувати¹. Знаємо, що цю владу вони отримали від Ісуса Христа та апостолів. Зараз спробуймо розглянути, що означає: навчати, освячувати та керувати.

1.1.1. Навчання

Зрозуміло, що пункт *навчати* стосується Божого люду, і, найперше, варто розглянути його через призму Святого Письма. Господь укладає союз з ізраїльським народом та починає поступово його навчати, об'являючи йому Себе та постанови своєї волі. З історії спасіння знаємо, що цей союз був лише приготуванням нового і досконалого союзу, який постав у Христі. Воплочене Слово ще більше об'явило Бога своєму народові. «Ось прийдуть дні, – слово Господнє, – і Я створю з домом Ізраїля та з домом Юди новий завіт... Вкладу закон мій у їхнє нутро і напишу його у них на серці. Я буду їхнім Богом, вони ж моїм народом» (Єр. 31:31–34). Цей Новий Завіт уклав Христос, зробивши з юдеїв та поган той люд, який зрісся в одне не по тілу, а по Дусі, і цей люд став новим народом Божим². Спочатку Господь починає навчати ізраїльський народ, а потім за допомогою Воплоченого Слова – Христа, продовжує цю справу, однак навчає вже новий народ – Божий, який охоплює усіх людей, окрім того, Ісус наказує своїм учням продовжувати його місію.

Церква є Апостольською, бо була і залишається побудованою на «підвалині» апостолів, які є живими свідками місії Христа. І апостоли далі продовжують навчати, освячувати та керувати Церквою аж до повернення Христа завдяки своїм спадкоємцям у пастирській місії – тобто єпископам, яким

¹ Див. *Правильник передавання єпархії новопризначеному єпископу та її приймання* // news.ugcc.ua (01.04.2020).

² Див. II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen Gentium*. Львів 2014, 9.

допомагають пресвітери в єдності з Наступником Петра – Папою Римським, Найвищим Пастирем Церкви³.

Отож, Господь укладає союз з Новим народом, і саме навчальна місія Церкви, пов'язана з цим союзом. Учительське служіння кожного єпископа повинне захищати народ від помилок і слабкостей, а також, гарантувати йому об'єктивну можливість безпомилково визнавати правдиву віру⁴. Тобто бачимо, що одним з основних завдань в учительському служінні церковних ієрархів є забезпечити правильне розуміння, трактування та виконання Божої науки.

Святе Передання та Святе письмо мають в собі єдине священне Боже слово, яке є доручене Церкві. Тримаючись його, усі люди постійно перебувають у спільноті, яка об'єднана довкола своїх пастирів. Така спільнота покликана зберігати апостольську науку та передану віру, аби через виконання її приписів поставала особлива єдність між церковною ієрархією та вірними⁵.

Важливо наголосити, що завдання автентичного тлумачення записаного чи переданого Божого слова довірено лише Вчительському Уряду Церкви, який здійснює цю владу від імені Ісуса Христа. Також варто зазначити, що цей Уряд не стоїть над Божим словом, а служить йому, навчаючи лише того, що було передано під проводом Святого Духа. Усе це – Священне Передання, Святе Письмо та Вчительський Уряд Церкви – між собою пов'язані, об'єднані та не можуть існувати одне без одного. Їхня спільна мета – успішно провадити людей до спасіння⁶. Бачимо, що трактування Святого Письма це важлива ланка у правильному розумінні Божого задуму щодо кожного з нас. Варто розуміти, що лише Вчительський Уряд Церкви правильно тлумачить Боже Слово, і відповідно, у цих питаннях довіряти варто лише Церковному уряду.

У контексті *навчання* варто звернути увагу на особливу харизму непомильності у справах віри і моралі, яку, як стверджує Катехизм Католицької Церкви, надав Ісус Христос своїм пастирям⁷. Ми не будемо вдаватися до

³ Див. II Ватиканський Собор. Декрет про місійну діяльність Церкви *Ad Gentes*. Львів 2014, 5.

⁴ Див. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм Католицької Церкви*. Жовква 2002, 888.

⁵ Див. II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Боже Об'явлення *Dei Verbum*. Львів 2014, 10.

⁶ Див. Там само, 10.

⁷ Див. *Катехизм Католицької Церкви*, 890.

історичних подробиць формування цього привілею, але спробуємо дослідити, хто саме з пастирів наділений ним та в яких випадках його використовують.

Отож, як відомо, цю непомильність посідає Римський Архієрей силою самого свого служіння. Він, як верховний Пастир і Учитель усіх вірних, оголошує вирішальним актом вчення, що стосуються віри і моралі. Ця непомильність також належить Колегії Єпископів, але лише в тому випадку, коли вона разом з Наступником Петра виконує своє Учительське служіння. Через нього Церква пропонує щось, що об'явлене Богом або щось, що є наукою Христа та не може бути оскаржене і повинне прийнятися вірними у послуху⁸.

Догматична конституція «*Lumen Gentium*» каже про те, що єпископів, які навчають у сопричасті з Римським Архієреєм, усі мають шанувати як свідків божественної істини, а вірні повинні погоджуватися з твердженнями про віру і мораль їхнього єпископа, які він проголошує іменем Ісуса Христа. Такий же послух віри варто виявляти щодо правдивого вчення Римського Архієрея, навіть коли він не промовляє *ex cathedra*⁹, щоб шанобливо визнавати його верховне Учительство і приймати виголошену ним науку¹⁰.

З цього випливає, що окремі предстоятелі не мають прерогативи непомильності, однак коли вони зберігають зв'язок сопричастя з Римським Архієреєм та в автентичному навчанні щодо питань віри і моралі сходяться на одному твердженні, то вони обоє непомильно звіщають вчення Ісуса Христа¹¹.

Отож, як бачимо, основним задумом непомильності Римського Архієрея є те, що все ним проголошено у справах віри і моралі *ex cathedra* не підлягає спростуванню, оскільки виголошено під натхненням Святого Духа, тобто Папа не виголошує свою думку, а викладає вчення Церкви, як її Верховний Учитель.

Щодо розуміння *навчання*, як одного з завдань Церкви, варто заглянути у Кодексі Канонів Східних Церков, аби зрозуміти, що законодавство Церкви каже про ці питання.

⁸ Див. *Катехизм Католицької Церкви*, 891.

⁹ Див. Сосновський А. *Що таке непомильність Папи* // credo.pro (02.04.2020).

¹⁰ Див. *Lumen Gentium*, 25.

¹¹ Див. Там само, 25.

Загалом, 596 та 597 канони ККСЦ говорять про те саме, що ми і дослідили вище, однак стосовно непомильності Колегії Єпископів варто додати те, що вони користуються нею не тільки тоді, коли виконують учительський уряд Церкви, але й тоді, коли зібрані на Вселенському Соборі та як учителі і судді віри і звичаїв проголошують науку для всієї Церкви у справах віри і звичаїв. Канони чітко прописують, що тільки ту науку варто вважати на непомильно визначену, коли це виразно стверджено¹².

У 596 каноні йдеться про формальне, публічне вчення Церкви, що поєднується з єпископським урядом, і в цьому сенсі є офіційним вченням Церкви. Єпископи можуть навчати і на єпархіальному рівні, і на рівні вселенської Церкви згідно з приписом права. Крім єпископів, поділяти Учительський уряд можуть також і пресвітери, і диякони, оскільки вони є співпрацівниками єпископа¹³.

Доручення навчати можуть отримати і люди без свячень, наприклад катехити. Однак церковне навчання не є обмежене лише цими людьми. Переважна частина церковного навчання здійснюється як учительське завдання Церкви. Це завдання є спільним для всіх вірних в силу Хрещення та Миропомазання¹⁴.

Отже, Церковне навчання – одне з основних завдань Церкви, яке покликане провадити спільноту людей до спасіння. Хоч кожен з вірних покликаний до того, щоб спільно проповідувати Євангеліє у різний спосіб, проте проголошувати, тлумачити автентично віру Церкви можуть лише Римський Архієрей та Колегія Єпископів під час виконання Учительського уряду Церкви.

¹² Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*. Львів 1995, 596-597.

¹³ Див. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*. Львів 2008, 365-366.

¹⁴ Див. Там само, 365-366.

1.1.2. Освячення

«І, взявши хліб, віддав хвалу, *поламав*, дав їм і мовив: “Це – моє тіло, що за вас віддається. Чиніть це на мій спомин”» (Лк 22:19). Цими словами Ісус встановив таїнство Євхаристії та наказав Апостолам продовжувати це робити, і як наслідок, було встановлене ще одне із завдань Церкви – *освячувати*.

У 667 каноні ККСЦ пише, що через Святі Таїнства, які Церква зобов’язана уділяти, Господь наш Ісус Христос *освячує* людей силою Святого Духа, щоб вони особливим чином ставали справжніми поклонниками Бога Отця, і зацеплює їх у себе самого і Церкву, своє тіло; тому, всі вірні та священнослужителі повинні вірно дотримуватись приписів Церкви у богомільному прийманні цих Святих Таїн¹⁵. Насамперед, цей канон підкреслює роль Святого Духа, яка виражена у літургійному житті Церкви. Святі Таїнства в Церкві мають дві основні цілі: перша – освячення людини, а друга – надання засобів проти гріха. Саме Святі Таїнства це ті засоби, якими Ісус Христос освячує людину через Святого Духа, щоб вірні ставали почитателями Бога Отця у Церкві¹⁶.

Звісно, що усі Святі Таїнства є доручені Церкві аби поширювати Христову віру та освячувати людей, і тим самим, провадити їх до спасіння. Саме Святі Таїнства є основним чинником у виконанні завдання Церкви – *освячення*. Джордж Недунгатт¹⁷ зазначає, що Святі Таїнства освячують тих, хто їх приймає, а також, дозволяють відчувати себе у цілковитій єдності з Богом Отцем, Христом і Церквою, Його Тілом¹⁸.

Пресвята Євхаристія творить нагу спільність з Богом та людьми. Усі, Хто приймає Причастя, стають одним тілом з Христом, тобто єдиною Церквою. В анафорі на літургії Василя Великого молимося: «Нас усіх, що від одного Хліба і Чаші причащаємось, з’єднай одного з одним на причастя єдиного Духа

¹⁵ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 667.

¹⁶ Див. Див. Танасійчук А.. *Канонічне право Східних Католицьких Церков*, 250.

¹⁷ Джордж Недунгатт народився 21 грудня 1932 року в Індії. У 1950 р. вступив у Товариство Ісуса (Єзуїти). Закінчив Папський Східний інститут у Римі. Є доктором канонічного права та одним з тих, хто розробляв Кодекс Канонів Східних Церков. // Див. *Недунгатт Джордж* // bogoslov.ru (03.04.2020).

¹⁸ Див. Недунгатт Д. *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*, 410.

Святого»¹⁹. Під час прийняття Святого Причастя ми справді Стаємо одним тілом з Ісусом Христом²⁰.

В обов'язки церковної ієрархії входить дбати за доручену їм паству, і, звісно, вони повинні освячувати Церкву своєю молитвою та своєю працею, особливо через здійснення Святих Таїнств. Церковні провідники, крім того, освячують церковну спільноту своїм прикладом, не через те, що лише керують чи панують над довіреною їм паствою, а через власний приклад, зразок доброго життя, який вірні повинні наслідувати²¹.

У §2 289 канону Кодексу Східних Церков вказано, що парох, виконуючи завдання освячення, повинен потурбуватись про те, щоб Божественна Літургія стала центром життя довіреної йому спільноти та докласти усіх зусиль, щоб вірні часто користали з таїнства Покаяння та постійно приймали Пресвяту Євхаристію, оскільки вони якнайбільше сприяють духовному розвитку церковної спільноти. Окрім того, для успішного виконання завдання освячення священник повинен з охотою уділяти усі святі тайни²².

Ми вже згадували вище про те, що люди без свячень також можуть виконувати завдання Церкви – навчати. Завдання освячувати миряни також можуть виконувати, бо освячення – це процес, який залежить не тільки від священнослужителів, але й від вірних. Кожен християнин отримує завдання і обов'язок освячуватися через Господню ласку, яку отримуємо під час таїнства Хрещення. Мирянам потрібно стати тими, хто живе Благою вістю і таким чином освячують своє щоденне буття. Крім того, що мирянин має багато засобів до освячення, які надає священник, є і засіб, який здатний освячувати нас самих і таким чином виконати доручене завдання Церкви, це *молитва*. Завдяки молитві ми входимо у взаємини з Богом, які дозволяють нам самим освячуватися через молитву та уподібнюватися до Бога²³. Як бачимо, миряни також приймають

¹⁹ Див. Синод єпископів УГКЦ. *Священна і Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого і святого отця нашого Василія Великого*. Жовква 2013, 130-131.

²⁰ Див. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012, 433.

²¹ Див. *Катехизм Католицької Церкви*, 893.

²² Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 289.

²³ Див. Дердзяк. Л. *Роль і завдання мирян у світі та Церкві* // catholicnews.org.ua (05.04.2020).

активну участь у цьому завданні Церкви, і воно не зарезервоване лише за духовенством.

Отож, фундаментом завдання для *освячення* є Пресвята Євхаристія, встановлена Ісусом Христом та впроваджена в життя Церкви, як її центр. Важливу роль у цій частині церковного життя відіграють священики, котрі своєю молитвою та працею освячують довірені їм церковні спільноти. Проте, як казав святий Августин: «Бог створив нас без нас, але нас без нас спасти не може»²⁴, а тому, миряни також покликані до того, щоб освячувати себе та Церкву у різний спосіб.

1.1.3. Керування

Священномученик Ігнатій Богоносець у 8 главі свого послання до Смирнян каже: «Всі наслідуйте єпископа, як Ісус Христос – Отця, а пресвітерство – як апостолів... Без єпископів ніхто не робить нічого, що стосується Церкви»²⁵. Виходячи з цього звернення Ігнатій Богоносець закликає вірян до послуху тим, хто поставлений Церквою нею ж *керувати* – це третє завдання Церкви.

Розуміємо, що у Церкві є чітко сформована ієрархічна структура, де найвища влада зосереджена у Папи Римського та Колегії єпископів, проте лише вони не здатні керувати такою великою кількістю громад, тому кожна єпархія має свого єпископа, а кожна парафія свого пароха, які несуть відповідальність за доручені їм спільноти. Саме таким чином працює Церква.

Єпископи покликані керувати довіреними їм єпархіями як намісники і посланці Христа. Своїм авторитетом та даною їм владою, своїм прикладом вони повинні укріплювати довірену їм паству у правді та святості, щоб гідно виконувати доручений їм уряд. Силою влади, отриманої безпосередньо від Ісуса Христа, єпископи мають право та обов'язок видавати для своїх підданих закони аби вnormувати все те, що належить до життя церковної спільноти. Архієрей

²⁴ Балог П. *Суть гріха* // risu.ua (05.04.2020).

²⁵ *Послання священномученика Ігнатія Богоносеця до смирнян* // parafia.org.ua (07.04.2020).

повинен піклуватися про вірних своєї єпархії через проповідь та молитву, а також, закликати до життя з Богом та праці на розвиток Церкви²⁶.

Право керувати мають лише спеціально вибрані члени Церкви, а не весь Божий народ, який не отримав повноважень юрисдикції, без яких не можна керувати в Церкві. Саме Єпископу довірений Божий народ, і він повинен звітувати за їхні душі. Тобто, він мусить ним управляти, адже нікому більше цього не дано і з цієї причини ніхто інший, крім єпископа, не може ним управляти²⁷.

Звісно, це не означає, що Єпископ повинен керувати Божим людом не прислухаючись до його думки, бо Церква повинна бути образом єдиного Христового Тіла, в якому всі разом і кожен зокрема живуть і діють не за власною волею, а за Божим провидінням²⁸.

Кодекс Канонів Східних Церков пише, що до єпархіального єпископа належить керувати довіреною йому єпархією владою *законодавчою, виконавчою та судовою*²⁹.

Аби належно виконувати доручений йому уряд, він повинен турбуватись про всіх вірних, доручених його опіці, не зважаючи на будь-які їхні провини чи недоліки³⁰.

Єпархіальний Єпископ має проявляти особливу турботу про пресвітерів, прислухатися до них, захищати їхні права та дбати, щоб вони належно виконували свої обов'язки та були забезпечені усіма необхідними для цього засобами. Також, Єпископ повинен подбати про належне утримання та забезпечення священнослужителів та їхніх родин³¹. Думаю, що саме ці завдання є основними для Єпископа, котрого покликав Господь до керування єпархією.

Бачимо, що завдання щодо *керування* в більшій мірі покладено на плечі тих, хто отримав єпископські свячення та здатний до того, щоб керувати Церквою.

²⁶ Див. *Lumen Gentium*, 27.

²⁷ Див. Димид М. *Єпископ Київської Церкви*. Львів 2000, 108.

²⁸ Див. Там само, 108.

²⁹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 191 §1.

³⁰ Див. Там само, 192 §1.

³¹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 192 §4-5.

Розуміємо, що така велика структура повинна мати керівні органи, які будуть дбати про порядок у ній. У руках Єпископа зосереджена певна влада, проте для того, аби якісно виконати своє завдання *керування*, він повинен служити ближнім, як робив це Ісус: «Не так хай буде з вами! А навпаки: більший між вами нехай буде як молодший, а наставник як слуга. Хто бо більший? Той, що за столом, чи той, що служить? Хіба не той, що за столом? Та, проте, я між вами як той, що служить»(Лк. 22: 26-27).

1.2. Потрійний поділ завдання Керувати

У Церкві, як і, фактично, в усіх структурах нашого суспільства, є збудована чітка ієрархія, яка створена для того, аби була можливість якісно керувати усіма процесами. Якщо ми візьмемо до уваги, наприклад, якусь компанію, то її діяльність, в основному, спрямована на розвиток й удосконалення продукції та збільшення обсягів асортиментної лінійки, в Церковній спільноті ці процеси спрямовані на зріст та розвиток самої спільноти. Через свою діяльність Церква прагне не лише збагатити духовний світ кожної людини, але й навчити людей правдиво жити з Богом.

Як ми вже знаємо, *керування* – одне з завдань Церкви, яке більшою мірою покладене саме на верхівку ієрархічної структури Церковної спільноти. Тому у Церкві, як структурі, є чітко сформована та розподілена влада між особами, саме для того, щоб якісно керувати Церквою та усіма її завданнями. Власне, для цього у Церквах, зокрема і у Католицькій, є чітко сформульовані і встановлені правила, згідно з якими людям надають той чи інший уряд, аби в такий спосіб відбувалося керування усіма процесами у Церкві.

Розуміємо, що Церква – велика структура, задля функціонування та управління якої потрібна велика кількість осіб, а тому Кодекс Канонів Східних Церков дуже точно окреслює межі влади, наданої тій чи іншій особі на тій чи іншій посаді. У цьому підрозділі ми розглянемо, безпосередньо, владу управління, її обсяг, її види, її розподіл та норми реалізації.

1.2.1. Онтологічна єдність та функціональні розмежування влади управління

Насамперед, варто підкреслити ще одну дуже важливу деталь – Східні Католицькі Церкви, за своєю структурою, відповідно до Кодексу Канонів Східних Церков, поділяють за юридичним статусом на патріарші Церкви, Верховні архієпископства, Митрополічі Церкви свого права, та інші Церкви свого права. До уряду Церков свого права належать різні законодавчі, виконавчі та судові повноваження. Ці повноваження є затвердженні Найвищим Законодавцем для Церков свого права та можуть обмежуватись до канонічних територій Церков свого права або ж на основі юридичного стану³².

Принципи, які були схвалені на II Ватиканському Соборі, стосовно перегляду Кодексу Канонічного Права містили кілька положень, які вплинули на перегляд ККСЦ. Наприклад, сьомий принцип бере до уваги чітке розрізнення між функціями влади управління в Церкві. Тут йдеться саме про *законодавчу, виконавчу та судову* функції, а також і про те, що кожна з цих функцій повинна мати чітко визначені суб'єкти керування³³.

Перший канон XXI титулу про владу управління каже, що здатними до виконання влади управління є ті, хто отримав свячення, а також, можуть співдіяти й інші вірні, які, як ми вже знаємо, через хрещення, беруть участь у здійсненні Церквою місії Ісуса Христа. Крім того, цей канон також каже, що влада управління є в Церкві з Божого установлення, а це означає, що воно входить до розділу Божого Позитивного Права, яке встановлене самим Творцем, і за логікою речей, не може бути оскаржене чи скасоване³⁴. Саме завдяки цьому канону, ми бачимо все більше і більше мирян у церкві, наділених певним урядом, наприклад, доволі часто миряни у Церкві виконують певну судову владу, проте, не без підтримки духовенства.

³² Див. Танасійчук А. *Канонічне право Східних Католицьких Церков*, 104.

³³ Див. Недунгатт Д. *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*, 539.

³⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 979.

Зважаючи на походження та ціль влади управління, Флоріан Лемпа³⁵ подає наступне визначення: «Влада управління – це влада, яка походить від Ісуса Христа та спрямована на те, щоб вести вірних, визначати їхню діяльність з повагою до особистої свободи та відповідно до цілей Церкви»³⁶.

Отож, як бачимо, Церква прагне до єдності навіть там, де здавалось би, досягнути єдності – одне з найважчих завдань, але завдяки розмежуванню влади, вся церковна спільнота здатна виконувати ті чи інші завдання, як одне ціле.

1.2.2. Відношення між владою священною і владою мирян.

Власне, для підтвердження того, що вірні можуть приносити користь цілій Церковній спільноті своєю діяльністю, скористаємось церковним законодавством, котре, як ми вже згадували раніше, дозволяє мирянам займати певні посади при патріаршій чи єпархіальній курії. Зокрема, кан. 1087 §2 ККСЦ чітко пише, що мирянин може бути єпархіальним суддею, кан. 1099 §2 каже, що мирянин може бути призначений промотором справедливості та захисником подружнього вузла, а також, на інші уряди³⁷.

Розглянувши посади при Патріаршій курії чи при єпархії, бачимо, що 114 канон ККСЦ дозволяє призначення вірних до різних комісій та відділів Патріаршої Курії, а 122 канон дозволяє мирянину бути Патріаршим економом³⁸.

Звісно, що це не всі місця, які можуть займати миряни в управлінні Церковними структурами, однак опису цих канонів достатньо для того, аби зрозуміти, що в загальному, влада управління напряду стосується не лише духовенства, але й вірних. Аби розглянути питання зв'язку між священною владою та владою мирян детальніше, варто звернутись до Документів II

³⁵ Флоріан Лемпа народився у 1951 році, у 1982 р. закінчив Люблінський Католицький університет. У 1984 здобув докторську ступінь у галузі канонічного права у цьому ж університеті. Є спеціалістом Римського канонічного права // Див. *Florian Lempa* // lazaruski.pl (08.04.20).

³⁶ Lempa F. *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, 85-86.

³⁷ Див. Квятковський М. *Канонічно-пасторальний аспект участі мирян у житті парохії* // *Метрон* 1 (2003), 27.

³⁸ Див. Там само, 25.

Ватиканського Собору, адже саме на Ньому особливу увагу приділяли мирянам, як повноцінним учасникам Церкви, у її структурі та спільноті³⁹.

У документі II Ватиканського Собору «*Lumen gentium*» сказано, що усі у Церкві покликані до святості, навіть попри те, що кожен виконує різні функції. Всупереч тому, що когось поставлено учителями, розпорядниками Таїнств чи пастирями для інших, усі ми рівні щодо гідності і спільної діяльності у розбудові Тіла Христового. Різниця, яку Господь установив між священнослужителями і рештою Божого Народу, несе в собі єднання, оскільки, пастирі та вірні взаємно одне одного потребують⁴⁰.

Наслідуючи приклад Ісуса Христа, пастирі служать одні одним та вірним, а ті всебічно підтримують пастирів. Саме в такому різноманітті показується те свідчення єдності в Тілі Христовому, бо саме ця відмінність у служінні та діях збирає в одне ціле Церкву, як спільноту⁴¹.

Зупинімося докладніше на цій темі, оскільки, одні автори вважають, що влада священнича і влада мирян істотно пов'язані між собою, деякі кажуть, що існують різноманітні вираження священничої влади Церкви і посилаються на те, що називається владою «юрисдикції», і є владою, яка впливає з визнаних стосунків в межах видимої єдності спільноти. Ще інші вважають, що існує лише одна влада, проте вона може бути делегована іншим⁴².

Питання цієї дискусії і досі залишається відкритим, однак можемо виразно ствердити, що миряни беруть участь у виявленні влади управління, наприклад, як вже сказано вище, через судову владу⁴³.

Підсумовуючи вище викладене, розуміємо, що згідно з церковним законодавством, мирянин все ж має можливість працювати в церковному уряді та займати певні посади, які стосуються тих чи інших органів Церкви. На мою думку, така можливість праці надає мирянину не лише бути спостерігачем у Церкві, як структурі, але й дозволяє реально брати участь у цій владі.

³⁹ Див. Лончина Б. *Миряни у світлі II Ватиканського собору* // www.patriyarkhat.org.ua (09.04.2020).

⁴⁰ Див. *Lumen Gentium*, 32.

⁴¹ Див. Там само, 32.

⁴² Див. Недунгатт Д. *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*, 541.

⁴³ Див. Там само, 541.

1.2.3. Сфери застосування влади управління

Розглядаючи цю тему, насамперед важливо наголосити на 980 каноні, який окреслює розрізнення влади управління у зовнішній та внутрішній сферах. Аби детальніше проаналізувати цей канон, звернемось до Кодексу Канонічного Права, оскільки в ньому більш точно описано зовнішню та внутрішню сфери управління. У 130 каноні ККП, який є відповідником кан. 980 §2 ККСЦ, вказано, що сама по собі влада управління здійснюється в зовнішній сфері, проте інколи вона здійснюється лише у внутрішній сфері, і лише таким чином, щоб наслідки, до яких її здійснення повинно приводити у зовнішній сфері, визнаються в ній лише в тій мірі, в якій це встановлено правом для певних випадків⁴⁴.

Зовнішня сфера влади управління це природна функція здійснення влади. Її функціонування пов'язане з соціальним аспектом життя Церковної спільноти. Саме про це свідчить 130 канон ККП, який ми описали вище. Ця сфера здійснює суспільно-корисні дії для загального блага, регулюючи зовнішні відносини членів чи діяльності цілої громади, і в тому числі, характеризує її публічний характер та доказовість⁴⁵.

Внутрішня сфера влади управління здійснюється таємно і може мати сакраментальний або не сакраментальний характер. Сакраментальний це тоді, коли влада здійснюється в таїнстві Покаяння, не сакраментальний – якщо влада здійснюється поза цим таїнством, проте, не має публічного характеру, як наприклад, духовна розмова. Також, говорячи про цей уряд, ми повинні мати на увазі те, що його неможливо обмежити до сфери лише людської совісті, однак, ця сфера, однозначно, її охоплює⁴⁶.

У цій галузі Церква розглядає питання вірних в контексті їхнього приватного добра і в основному, наслідки рішень у внутрішній сфері стосуються лише конкретної особи чи осіб та, зазвичай, вони не можуть бути доведеними з

⁴⁴ Див. *Кодекс Канонического Права*. Москва 2007, 130.

⁴⁵ Див. *Dzierżon G. Zakresy sprawowania władzy rządzenia w kanonicznym porządku prawnym (kan. 130 kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku) // Prawo Kanoniczne. Roczniki nauk prawnych*. 2018, 184.

⁴⁶ Див. Там само, 184-185.

зовнішньої сфери⁴⁷. Якщо простіше, то в зовнішньому обсязі йдеться про управління, пов'язане з цілою Церковною спільнотою, внутрішній же стосується конкретної особи або кількох осіб, крім того, ця сфера може виконуватись в межах Таїнства Сповіді, або поза ним.

Далі ми дізнаємося про те, що влада управління є звичайною або делегованою, у свою чергу, звичайна влада поділяється на власну або заступну. Звичайною називається та влада, яка тісно пов'язана з церковним урядом, а зв'язок, який існує між урядом і звичайною владою, має здійснюватися згідно з приписами канонічного права⁴⁸.

Визначення поняття церковного уряду, яке описане у документах II Ватиканського Собору звучить так: «Церковний уряд – будь-який уряд, який постійно довірений та виконується для досягнення духовної мети»⁴⁹. Таким чином, уряд повинен бути встановлений на постійно, у сенсі, що особа, яка займає посаду, буде відкликана, уряд існуватиме далі і на цю посаду буде обрано наступника. Влада управління повинна бути пов'язана з урядом на підставі самої її природи та установлення⁵⁰.

Влада управління є делегованою, коли надається особі не на підставі самого уряду⁵¹. Тобто, делегована влада не пов'язана правом з певним урядом, а радше, надана особі актом компетентної влади. У випадку делегованої влади йдеться про ту владу, яка може бути передана комусь іншому повністю або частково⁵².

Також варто наголосити на ще одному важливому аспекті, який стосується звичайної та делегованої влади. Влада управління є або звичайною, або делегованою. Вони не можуть співіснувати в одній площині, тобто в одних і тих же питаннях особа не може мати звичайну та делеговану владу⁵³.

⁴⁷ Див. Dzierżon G. *Zakresy sprawowania władzy rządzenia w kanonicznym porządku prawnym (kan. 130 kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku)*, 184-185.

⁴⁸ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 981.

⁴⁹ II Ватиканський Собор. Декрет про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis*. Львів 2014, 20.

⁵⁰ Див. Недунгатт Д. *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*, 542.

⁵¹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 981.

⁵² Див. Недунгатт Д. *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*, 542.

⁵³ Див. Там само, 542.

У 981 §2 ККСЦ ми читаємо, що звичайна влада поділяється на власну або заступну⁵⁴, проте у Кодексі ми не зустрічаємо жодного пояснення стосовно власної та заступної влади управління.

Для того щоб дослідити це питання, варто проаналізувати думку Мар'яна Зуровські⁵⁵, який вважає, що власна влада управління окреслюється як така, що отримана завдяки уряду, який був наданий з титулом і вона може бути виконана від власного імені того, хто наділений владою. Концепція власної влади управління складається з трьох елементів. Перший з них міститься у Таїнстві Священства, другий – виникає з надання канонічної місії до виконання уряду на певній посаді, яку довірено особі, а третій – залежить від конкретних осіб, котрі повинні на постійній основі дбати про поведінку церкви загалом та дбати про єдність спільноти у всіх її проявах⁵⁶.

Завдяки елементам, якими наділений кожен єпископ, а також кожен, хто має певну дотичність до виконання завдань навчання, освячення та управління, й водночас завдяки тим, хто належить до пресвітерів, завдяки їхній праці, ми можемо краще зрозуміти для чого дана власна влада управління. Саме з цих трьох елементів, які тісно взаємодіють між собою, утворюється авторитет тих, хто займає найвищий уряд у Церкві⁵⁷. Якщо говорити простими словами, то власна влада уряду це та, яка отримана суб'єктом з Таїнством Священства і повинна бути виконана саме тією особою, яка нею наділена.

Влада управління, яка делегована комусь без фундаментальних елементів, які випливають з Таїнства Священства, не може називатися власною, оскільки суб'єкт не є повністю здатним до посідання цієї влади. Така влада називається заступна або передана. Це доповнюючий елемент канонічної місії, який надає посаду та визначає остаточні функції уряду і виконується у Церковній громаді⁵⁸.

⁵⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 981.

⁵⁵ Мар'ян Зуровські народився у 1923 році у Польщі. Був членом ордену Єзуїтів. Закінчив богословські студії у Варшаві і у 1953 р. отримав ієрейські свячення. У 1960 році здобув ступінь доктора канонічного права. Помер 28 грудня 1988 року. // Див. Szafranski E. *Śp. Ks. Prof. Marian Aleksander Żurowski Sj // Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny* 34 (1991), 5-7.

⁵⁶ Див. Żurowski M. *Posoborowe pojęcie władzy zwyczajnej. // Prawo kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny. Rozpraw i artykuły*. 14 (1971), 7.

⁵⁷ Див. Там само, 7.

⁵⁸ Див. Там само, 8.

Також варто наголосити, що заступна влада управління може бути виконана власником цієї влади, або якоюсь іншою особою, проте від імені того, хто наділений цими повноваженнями, саме тому ця влада і називається заступною⁵⁹.

Далі варто розглянути канон 984 ККСЦ, який є дуже важливим в плані термінології канонічного права, оскільки дає визначення поняттям «ієрарх» та «місцевий ієрарх». У Кодексі Канонів Східних Церков дуже часто зустрічаються ці поняття, а тому для розгляду багатьох канонів нам варто чітко знати, хто є ієрархом, а хто – місцевим ієрархом.

Кан. 984 – § 1. Ієрархами є, крім Римського Архієрея, передусім Патріярх, верховний Архієпископ, Митрополит, який очолює якусь Церкву свого права, і єпархіальний Єпископ, а також ті, які, згідно з приписами права, тимчасово стають їх наступниками в управлінні.

§ 2. Місцевими Ієрархами, крім Римського Архієрея, є єпархіальний Єпископ, Екзарх, Апостольський Адміністратор, ті, хто, якщо немає вищеназваних, тимчасово є законно їх наступниками в управлінні, а також Протосинкел і Синкел, Патріярх же, верховний Архієпископ, Митрополит, який очолює якусь митрополичу Церкву свого права, а також ті, які тимчасово є, згідно з приписами права, їх наступниками в управлінні, є місцевими Ієрархами тільки щодо єпархії, якою управляють, дотримуючись кан. 101⁶⁰.

Ці терміни є технічно-правовими, які слід правильно використовувати та чітко розрізняти. Наприклад, зараз, ми можемо чітко відрізнити в правових аспектах єпархіального Єпископа та місцевого ієрарха, оскільки перше поняття стосується лише Єпископа, тоді, як місцевим ієрархом може бути і Протосинкел, і Синкел. Ці терміни – одна з основ – заклавши яку Кодекс здатний іти далі, розрізняючи різні категорії влади управління та їхнє здійснення⁶¹.

Говорячи про владу управління, мусимо обов'язково розглянути три її різновиди: *законодавчу, виконавчу та судову* влади. Для початку, розглянемо загальну інформацію про ці три різновиди, а вже згодом, проаналізуємо кожну зокрема.

Законодавча влада полягає у тому, що повинна відповідати за видання законів та розпорядження для Божого народу, відповідно до приписів права. Її

⁵⁹ Див. Żurowski M. *Posoborowe pojęcie władzy zwyczajnej*, 8.

⁶⁰ Кодекс Канонів Східних Церков, 984.

⁶¹ Див. Недунгатт Д. *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*, 544.

не можна делегувати, а також нижчі законодавці не можуть видавати закони, які суперечать вищому праву. *Виконавча влада* відповідає за управління церковними законами через виконання свого уряду. *Судова влада* виконується суддями та судовими колегіями у відповідності до приписів права. Забігаючи наперед, варто сказати, що згідно 985 канону ККСЦ судову владу не можна делегувати⁶², лише за винятком деяких актів, підготовчих декретів, або вироків⁶³.

Далі спробуємо детально розглянути *законодавчу* владу управління. Як вже було вищезазначено, ця влада надає право створювати закони і зобов'язує всю церковну спільноту їх дотримуватися. На найвищому рівні нею наділений Римський Архієрей та Колегія Єпископів. Взагалі, Папа Римський наділений усіма різновидами влади управління, проте це ще не означає, що вона є абсолютною, оскільки, Папа повинен виконувати свій уряд для спільного добра всієї Церкви⁶⁴.

Ці слова також підтверджує і Флоріан Лемпа. За його словами, Папа Римський виконує звичайну, повну, безпосередню та найвищу влади в Католицькій Церкві. Це верховенство папи називається *примат* Папи. Крім того, Папа Римський є головою Колегії Єпископів, а також Пастирем всієї Католицької Церкви включаючи окремі Католицькі Церкви свого права⁶⁵.

Римський Архієрей є найвищим авторитетом у Церкві, а тому він не підпорядковується жодним іншим авторитетам Церкви, а також проти його указу чи вироку не може бути жодних апеляцій. Ця влада є повною в особі Папи, оскільки він не здійснює її під керівництвом когось іншого. Влада Римського Архієрея включає в себе також і законодавчу владу, оскільки, має можливість видавати закони для всієї Католицької Церкви, як наприклад, Кодекс Канонічного Права⁶⁶.

⁶² Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 985.

⁶³ Див. Поспішил В. *Східне Католицьке Церковне Право згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*. Львів 1997, 492.

⁶⁴ Див. Dullak K. *Najwyższa władza w Kościele a organy wspomagające ją*, 2011, 52.

⁶⁵ Див. Lempa F. *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, 88.

⁶⁶ Див. Там само, 88.

Коли говоримо про Патріарші Церкви та Церкви Верховного Архієпископства, то мусимо зазначити, що тут законодавча влада зосереджена не в одній особі, а в багатьох. Синод Єпископів і є тією структурою, яка здійснює виконавчу владу в цих Церквах. Згідно з ККСЦ, до цього синоду входять усі висвячені єпископи тієї Церкви, незалежно від того, де вони є поставлені на служіння⁶⁷. Варто зауважити також і те, що канон чітко каже про «висвячених єпископів», тобто, сюди не входять «іменовані» та «обрані», а лише ті, що уже мали архієрейську хіротонію⁶⁸.

Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков, законодавча влада Синоду дозволяє видавати закони та рішення у трьох категоріях: дисциплінарні закони, літургійні закони та інші рішення⁶⁹. Дисциплінарні закони отримують правову силу виключно у межах території Патріаршої Церкви або Верховного Архієпископства. Проте Кодекс передбачає й інші можливості надання правової сили синодальному законодавству, коли це законодавство затверджене Апостольським Престолом чи Конгрегацією для Східних Церков, або коли єпархіальні єпископи тої ж Церкви свого права надають правову силу у своїх єпархіях і екзархатах, виконуючи свою юрисдикцію поза межами території Патріаршої Церкви⁷⁰.

Закони літургійного характеру, згідно з тим же ККСЦ, Кодекс не вирішує⁷¹. Ці питання Апостольський Престол залишає партикулярному праву кожної Церкви свого права, розглядаючи їх як один з основних елементів обрядової ідентичності кожної Церкви свого Права. Ці закони отримують правову силу у будь-якій єпархії чи екзархаті, що встановлені в межах чи поза межами території Патріаршої Церкви⁷².

Виконавча влада визначається як та частина влади управління, що забезпечує спільне добро завдяки виконанню законів, їх тлумаченню,

⁶⁷ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 102.

⁶⁸ Див. Танасійчук А. Канонічне право Східних Католицьких Церков, 108.

⁶⁹ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 150 §2.

⁷⁰ Див. Танасійчук А. Канонічне право Східних Католицьких Церков, 110-111.

⁷¹ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 3.

⁷² Див. Танасійчук А. Канонічне право Східних Католицьких Церков, 111.

доповненню та завершенню відповідно до справи, яка розглядається. В її компетенцію входить диспензування, вирішення суперечностей чи накладання певних приписів чи кар. Така влада повинна звершуватися в межах, визначених правом. Виконавчі акти, в основному, не стосуються усієї Церковної спільноти, а спрямовані лише на окремих осіб в її межах. Ці акти, у своїй суті не є законами, але підлягають існуючим законам, одним з їхніх завдань є визначити норми для виконання раніше встановлених законів⁷³.

Говорячи про виконавчу владу на рівні єпархії, то виконавча влада, безумовно, зосереджена у руках Єпархіального єпископа, проте він може делегувати її та виконувати через Протосинкела чи Синкела. Так само і в Екзархаті. У руках Екзарха зосереджена вся влада, зокрема також і виконавча, яку він може делегувати Протосинкелу та Синкелу⁷⁴.

Варто також наголосити і той момент, що виконавчу владу можна правосильно здійснювати і тоді, коли виконавець перебуває поза межами території підлеглих йому вірних, крім того, підлеглі можуть підпадати під дію виконавчої влади свого ієрарха навіть тоді, коли перебувають поза межами його території, хіба загальне право передбачало б щось інше⁷⁵.

У кан. 985 §3 ККСЦ читаємо, що *судова* влада, якою наділенні судді та судові колегії, повинна виконуватися згідно із способом, приписаного правом, та не може бути правосильно делегована, лише якщо йдеться про виготовлення підготовчих актів якогось декрету чи вироку⁷⁶.

У Східних Католицьких Церквах різних статусів існують різні види церковних трибуналів. Від їхнього канонічного поділу залежать судові функції, які вони можуть здійснювати у цій сфері. Патріарші та Верховноархієпископські Церкви мають такі трибунали: найвищий трибунал, трибунал Патріаршої Церкви, Митрополичий та єпархіальний трибунали. Найвищий трибунал поширюється винятково у межах території Патріаршої Церкви. До цього

⁷³ Див. Недунгатт Д. *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*, 546.

⁷⁴ Див. Лемра Ф. *Компетенце, управління і обов'язки в Kościele katolickim*, 94.

⁷⁵ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 986.

⁷⁶ Див. Там само, 985 §3.

трибуналу входять три єпископи, обрані Синодом, один з яких призначається Генеральним Керівником управління справедливості. На плечах цього трибуналу лежить виконання судових функцій для всієї Церкви свого права. Трибунал Патріаршої Церкви є для того, аби розглядати судові справи екзархів і делегатів патріарха, які не мають єпископських свячень, судові справи фізичних чи юридичних осіб, які безпосередньо підпорядковуються Патріарху та інші. Митрополичий трибунал не відрізняється від трибуналу єпархії Митрополита, крім того, цей трибунал є апеляційним трибуналом для вироків єпархіальних трибуналів, які входять до складу митрополії. Єпархіальний трибунал є першим ступенем судочинства⁷⁷.

Розглянувши усю цю структуру Церкви, бачимо, що для того, аби точно та якісно виконувати уряд керування, верхівка влади у Церкві поділила владу управління на чіткі ділянки управління. У чіткому функціонуванні всіх процесів у Католицькій Церкві важливу роль відіграє влада управління, яка фактично, концентрує у собі усі площини влади у Церкві. Таким чином, влада управління ділиться на виконавчу, законодавчу та судову, де кожен виконавець цієї влади має свою, чітку ділянку праці, в якій і виконує свій уряд. Саме завдяки такій вузькій компетенції церковна спільнота грамотно керує усією Церквою.

⁷⁷ Див. Танасійчук А. *Канонічне право Східних Католицьких Церков*, 117-120.

РОЗДІЛ 2

НАБУТТЯ УРЯДІВ У ККСЦ

У Посланні до Римлян апостол Павло говорить: «Кожна людина нехай кориться владі вищій: нема бо влади, що не була б від Бога; і ті, існуючі влади, установлені Богом. Тим-то, хто противиться владі, противиться Божому велінню, а ті, що противляться, самі на себе суд стягають» (Рим. 13:1-2). Цими словами Павло дає чітко зрозуміти те, що будь-яка влада у цьому світі дана людині від Бога, і саме Він, цілком контролює надання всякої влади на землі. Саме з цього і випливає наступне твердження апостола Павла про те, що потрібно виконувати розпорядження різного роду урядів, оскільки дії, відмінні від наказів влади, розцінюються Павлом, як спротив. Звісно, що ці накази можуть бути такими, що порушують права і свободи громадян, і відповідно, не можуть мати нічого спільного з Божою волею, однак на даному етапі нашого дослідження, ми не будемо порушувати цієї теми, бо акцент цього розділу поставлений саме на наданні влади у Церкві як структурі.

2.1. Способи набуття Урядів у Кодексі Канонів Східних Церков

У попередньому розділі ми вже розглянули загальну структуру церковної влади, а у цій частині роботи спробуємо детально розглянути тему надання уряду у Кодексі Канонів Східних Церков. Насамперед, варто проаналізувати загальне поняття уряду в ККСЦ. У XX титулі ККСЦ «Уряди» кан. 936 написано:

Кан. 936 – §1. У Церкві урядом є будь-яке установлене на постійно самим Господом або компетентною владою завдання, для виконання духовної цілі.

§2. Права й обов'язки, властиві кожному урядові, визначаються тим правом, яким уряд установлено, або декретом компетентної влади.

§3. Влада, до якої належить установлювати уряд, може також його змінювати, скасовувати і дбати про канонічне призначення, хіба що право виразно застерігає щось інше або так впливає з природи речі¹.

¹ Кодекс Канонів Східних Церков, 936.

Розглянувши цей канон, варто вказати те, що термін *уряд* у церковному законодавстві вживається у вузькому сенсі. Як пише Джордж Недунгатт, визначення уряду у Церкві розділяється на 3 елементи: *будь-яке завдання, яке виконується для духовної мети, уряд – установлений на постійно та уряд – установлений самим Господом, або компетентною владою*².

Ці елементи характеризують організаційні критерії, які більше уточнюють завдання, яке виконується з духовною метою. Щоб заснувати уряд, це завдання має бути встановлене на постійно, а також, встановлене Господом або компетентною владою. Для прикладу, подивимось на єпископський уряд, який є церковним урядом, оскільки він є встановлений самим Господом на постійно³.

Зважаючи на специфіку цієї теми та вище поданих тверджень, варто обов'язково зупинитися на термінології, яка має безпосереднє відношення до *уряду* в Церковному праві. У Кодексі Канонічного Права термін *уряд*, дуже часто використовується із різним значенням, проте ми виокремимо ті з них, які є найбільш важливими, а це: *використання як зобов'язання, окреслення сукупності прав та обов'язків та те, що стосується державного управління, тобто уряду держави*⁴;

З іншого боку, Кодекс Канонів Східних Церков використовує термін «уряд» лише в одному значенні, поданому у кан. 936 §1, тобто, це завдання, виконання якого несе в собі духовний розвиток цієї спільноти, тим самим бачимо, що у ККСЦ термінологія є набагато точнішою⁵.

Кан. 936 §2-3 ілюструють формальні організаційні аспекти, які характеризують церковні уряди. Як вказано в каноні, право чи декрет компетентної влади, яка встановлює уряд повинні також формулювати права та обов'язки, які властиві цьому урядові. Також варто зазначити, що та сама влада,

² Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 522.

³ Див. Там само, 522.

⁴ Див. Martin G. J. *Le norme generali del codex iuris canonici*. Roma 2006, 529-530.

⁵ Див. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis. *Criteri e traccia del «coetus de coordinatione»* // *Nuntia* 21 (1985), 75.

що встановлює уряд, є компетентною також виконувати канонічне призначення на цей уряд, змінювати його чи скасовувати⁶.

Кан. 937 §1 зобов'язує компетентну владу, яка засновує уряд, подбати про те, щоб було надано усі засоби для виконання цього уряду, а також для того, хто виконує цей уряд, повинна бути належна нагорода, а §2 говорить нам про те, що Партикулярне право кожної Церкви свого права повинно точно окреслити спосіб, за яким будуть здійснюватися ці приписи⁷.

Цікавим є те, що Партикулярне право Української Греко-Католицької Церкви регулює ці поняття, описані вище у кан. 937 ККСЦ. У кан. 121 ПП УГКЦ зазначено, що засновник уряду зобов'язаний забезпечити засоби для належного виконання цього уряду. Окрім того, у цьому каноні також вказано, що забезпечення виконання уряду здійснюється на підставі укладеного договору, який повинен відповідати приписам цивільного стосовно праці і справедливої винагороди, відповідно до вимог суспільного життя та засад, які визнає Церква⁸.

Отже, термін *уряд* за ККСЦ позначається виконанням опіки та духовного розвитку цілої Церкви і спрямований на добро усіх спільнот у ній.

2.1.1. Канонічне призначення Урядів

Наступні два канони Кодексу інформують нас про вже вище згадане канонічне призначення. У кан. 938 читаємо, що одержати уряд правосильно можна лише через канонічне призначення. Наступний канон дає нам чітку інформацію про те, яким чином відбувається канонічне призначення: *через вільне надавання компетентною владою, через затвердження виборів, якщо вони були, або через прийняття обраним, якщо вони не потребують затвердження та через постуляцію, а точніше, через її допущення*⁹.

⁶ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 936 §2-3.

⁷ Див. Там само, 937.

⁸ Див. Канони Партикулярного Права Української Греко-Католицької Церкви // news.ugcc.ua (01.10.2020).

⁹ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 938-939.

Віктор Поспішіл¹⁰ пояснюючи ці канони, підкреслює, що призначення відбувається через вільне надання (*collatio libera*) уряду компетентною владою; через інсталяцію (*institutio*), зокрема, тут йдеться саме про вибори та затвердження обраної особи, а якщо вибраний не потребує затвердження, то достатньо лише прийняття з його боку, наприклад, якщо адміністратор вакантного єпархіального престолу після виборів затверджується колегією радників; через допущення, якщо кандидат обраний на підставі постуляції¹¹.

Розглядаючи канонічне призначення через вільне надання уряду компетентною владою, звернемо увагу на те, хто саме може надати такий уряд. Особливо це стосується Єпархіального Єпископа, який повинен мати необхідну свободу у призначенні урядів, аби краще розподіляти священнослужіння між своїми священниками. Окрім того, Єпарх може вільно призначити протосинкела (якщо є єпископ-помічник, то він призначається протосинкелом), синкелів (кан. 247 §1), судового вікарія (кан. 1086 §1), а також, вільно призначити інших службовців курії чи наділяти інші уряди, які він вважає корисними та потрібними для єпархії (кан. 243 §3)¹².

Дивлячись на другий пункт канонічного призначення, зауважуємо, що він відбувається через затвердження виборів компетентною владою, які стосувались вакансії на церковний уряд. Приклади таких випадків затвердження ми зустрічаємо у чернечих чинах чи згромадженнях, статут яких вимагає виборів та подальшого їх затвердження. Однак, якщо вибори не потребують затвердження, то достатньо лише згоди обраної особи. Таким чином, зі згодою обраного, відбувається канонічне призначення. У такий спосіб ми отримуємо нового Римського Архієрея¹³, який погоджується з тим, що був обраний¹⁴.

¹⁰ Віктор Поспішіл народився 4 лютого 1915 року у Відні. Науковий ступінь доктора канонічного права отримав у Папському Григоріанському Університеті у Римі. З 1950 р. виконував своє служіння у Сполучених Штатах Америки, де виконував уряд генерального вікарія, судового вікарія та інші уряди. Помер 16 лютого 2006 року. // Ферис І. *Передмова* // Поспішіл В. *Східне Католицьке Церковне Право згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, 1.

¹¹ Див. Поспішіл В. *Східне Католицьке Церковне Право Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, 485.

¹² Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 524.

¹³ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 44 §1.

¹⁴ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 524.

Тут також варто сказати і про третій пункт канонічного призначення, який здійснюється через допущення компетентною владою кандидата, який був постульований на церковний уряд (постуляція буде детально описана нижче). Як і у випадку затвердження виборів компетентною владою, затвердження постуляції вимагає статутне право чернечих інститутів¹⁵.

Відповідно до 940 канону, знаємо що для того, аби доручити комусь виконання уряду, кандидат на уряд повинен бути зданим до цього, тобто, він має володіти якостями, які вимагає право. Попри це, людина, яка одержала призначення, однак, не має потрібних якостей, залишається виконувати цей уряд, якщо позбавлення є застережене правом. Це призначення і надалі залишається правосильним, але в подальшому, воно може бути скасоване декретом компетентної влади з дотриманням справедливості¹⁶. Детальніше про якості кандидата, а також про позбавлення уряду через відсутність якостей, ми висвітливо згодом.

Канон 941 передбачає, що канонічне призначення на церковний уряд повинно бути здійснене протягом шести місяців від початку вакантності на цей уряд, якщо правом не приписаний жоден інший термін¹⁷, тобто, впродовж шести місяців повинне відбутись призначення на вакантний уряд.

У 942 каноні ККСЦ вказано, що нікому не слід надавати два або більше урядів, які одночасно не може належно виконувати та сама особа, хіба на це є справжня необхідність¹⁸. Якщо ж ми подивимось до Кодексу Канонічного Права, то в кан. 152 зустрінемо, фактично, такі ж слова, але з певною відмінністю. У цьому каноні зазначено, що нікому не можна надавати два і більше – несумісні один з одним – уряди, тобто такі, які не може виконувати та сама особа¹⁹. Як бачимо, ця відмінність полягає в тому, що КПК не вказує на необхідність надання уряду одній особі в разі справжньої необхідності.

Наступний, 943 канон ККСЦ, варто розглянути детальніше:

¹⁵ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 524.

¹⁶ Див. Adamczyk J. *Urząd dziekana w aspekcie prawnokanonicznym // Annales Canonici* 13 (2017), 15.

¹⁷ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 941.

¹⁸ Див. Kaszak R. *Powierzenie Urzędu Kanclerza Kurii Diecezjalnej // Kościół i Prawo* 16 (2014), 55.

¹⁹ Див. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Roma 1983, 152.

Кан. 943 – § 1. Призначення уряду, який правно не є вакантним, є тим самим недійсним і не набуває правосильності через наступну вакантність.

§ 2. Якщо, однак, йдеться про уряд, який надається згідно з правом на визначений час, то канонічне призначення може бути здійснене протягом шести місяців до закінчення того часу й одержує свій наслідок від дня вакантності уряду.

§ 3. Обіцянка якогось уряду, будь-ким зроблена, не спричиняє ніякого юридичного наслідку²⁰.

Мар'ян Зуровський пояснює, що згідно з цим каноном, нікому не можна правосильно доручити уряд, якщо цей уряд не є юридично вільним. Цей уряд стане вільним внаслідок смерті, прийнятої відставки, позбавлення чи відсторонення з посади, а також, переведення на інший уряд, а також, через те, що сплинув час призначення. Таким чином, юридично вільним уряд вважається тоді, коли ніхто не має на нього жодних прав²¹.

Варто сказати, що наприклад, уряд пароха, який є сталим згідно ККСЦ (кан. 284 §3), не може бути канонічно призначеним хтось на цей уряд перед його майбутнім перенесенням. Тільки у час його перенесення та дійсної вакантності уряду може бути здійснене правосильне призначення на цей уряд²².

У §2 вище поданого канону зустрічаємося з тим, що якщо уряд надається на визначений термін то канонічне призначення може бути здійснене за 6 місяців до закінчення цього терміну, і відповідно, вступить в силу це призначення з дня вакантності уряду²³.

Аби краще зрозуміти ці аспекти права, повернемося до уряду пароха та спробуємо дослідити питання призначення до шести місяців на ще не вакантний уряд. Згідно з кан. 284 §3 п.4, Партикулярне право Церков с може дозволити іменування пароха на окреслений час. Згідно з кан. 37 Канонів Партикулярного Права УГКЦ, єпархіальний єпископ, якому належить право іменувати парохів, може це зробити терміном на п'ять років²⁴, тобто, норма кан. 943 §2 дозволяє зробити іменування пароха за пів року до закінчення терміну уряду, але

²⁰ Кодекс Канонів Східних Церков, 943.

²¹ Див. Żurkowski M. *Problem Właszy I Powierzenia Urzędów W Kościele Katolickim*. Kraków 1984, 207.

²² Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 525.

²³ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 943 §3.

²⁴ Див. *Канони Партикулярного Права Української Греко-Католицької Церкви* // news.ugcc.ua (05.10.2020).

розуміємо, що це призначення не матиме сили до дня, коли сплине час уряду і цей уряд стане вакантним.

Кан. 944 ККСЦ каже нам, що якщо уряд стає вакантним, але особа, яка його займала, відмовляється його звільнити, і продовжує незаконно ним володіти, то право дозволяє здійснити канонічне призначення на цей уряд за умови, що буде стверджено, згідно з приписами права, що володіння є не канонічним, крім того, у декреті, яким надано уряд, повинно бути згадано про цей випадок незаконного заволодіння урядом²⁵.

У кан. 945 ми дізнаємося про те, що може трапитись випадок, коли влада, яка має компетенцію надавати уряд, нехтує цим правом або має перешкоду, тоді це призначення повинна виконати інша особа. Норма цього канону встановлює те, що особа, яка надає уряд, діючи за когось, хто недбайливо виконує свій уряд, не отримує жодної влади над особою, яка призначається на цей уряд. Юридичне становище призначеної особи залишається таким самим, якби це призначення відбулося згідно з приписом права²⁶.

До прикладу, розглянемо ситуацію з колегією єпархіальних радників, які не можуть обрати єпархіального адміністратора вакантного престолу протягом восьми днів (кан. 221 п.3 ККСЦ), то митрополит, який повинен надати уряд згідно з тим же кан. 221 п.4, не набуває влади над адміністратором, якого він призначає. Згідно з кан. 221 п.5, обраний, незалежно від митрополита і відповідно до закону, негайно отримує владу і не потребує жодного затвердження²⁷.

У кан. 946 читаємо: «Призначення уряду, здійснене під впливом тяжкого і несправедливого страху, підступу, істотної помилки або через симонію, є недійсними на підставі *ipso iure*²⁸»²⁹. Кодекс Канонів Східних Церков дуже часто використовує це поняття у канонах про набуття чи втрату уряду силою самого

²⁵ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 944.

²⁶ Див. Там само, 945.

²⁷ Див. Недунгатт Д. Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков, 525.

²⁸ Цей термін є одним з найважливіших у розумінні як набуття уряду, так і його втрати. Крім того, розуміння цієї термінології знадобиться нам у розгляді наступних канонів Кодексів ККСЦ. *Ipso iure* – латинський вираз, який означає на підставі самого права. // Див. *Ipso iure* // Мельничук О. (ред). Словник інішомовних слів. Київ 1974, 20.

²⁹ Кодекс Канонів Східних Церков, 946.

права, наприклад, згідно з кан. 722 §2 усі Єпископи, *на підставі самого права*, можуть уділяти святу тайну покаяння по цілому світі³⁰.

Говорячи про симонію, варто сказати, що цей термін походить ще з апостольський часів. У книзі Діянь Святих Апостолів читаємо про Симона-ворожбита, який намагався одержати дар Божий – Святого Духа, за гроші (Див. Ді 8: 9-25). Таким чином, терміном «симонія» почали називати грошлюбство серед священнослужителів, а точніше, рукоположення у священничий сан або надання церковної посади чи місця служіння за гроші³¹.

Канонічне призначення, яке випливає із акту симонії, є недійсним на підставі самого права і не залежить від якостей особи, навіть тоді, коли особа абсолютно придатна до цієї посади. Крім того, недійсність призначення настає навіть тоді, коли симонія була здійснена третьою особою без відома призначеного³².

Говорячи про підступ, варто сказати, що навіть якщо загальний принцип встановлює обґрунтованість актів, вчинених через підступ, цей канон прямо прописує недійсність такого призначення. Крім того, варто сказати, що таке умисне порушення може бути як позитивним, так і негативним, де позитивний – вчинок, який навмисно призначений для введення людини в оману, а негативний – бездіяльність чи мовчання, яке навмисно призначене для введення людини в оману. Незважаючи на те, що помилка не призводить до втрати уряду стосовно цього положення, однак, вона становить його основу, тобто, навмисний обман, призначений для отримання певної посади. Таке шахрайство може здійснити або сам кандидат, або інша особа, призначення, так чи інакше, не буде дійсним³³.

Останнім твердженням, згідно якого, уряд є недійсним на підставі самого права є істотна помилка. У цьому випадку йдеться про помилку стосовно

³⁰ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 722 §2.

³¹ Див. Поровчук В. *Симонія* // risu.ua (10.10.2020).

³² Див. Martin G. J. *Le norme generali del codex iuris canonici*, 555.

³³ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*. Dissertatio ad Doctoratum, Pontificum Institutum Orientale 2014, 180.

фізичної особи яка призначається на уряд, або помилкою, яка стосується визначених якостей, які потрібні особі аби займати той чи інший уряд³⁴.

Підсумовуючи все вище сказане, варто зазначити, що канонічне призначення – єдине правосильне призначення на уряд, яке відбувається через вільне надання особі уряду, або через затвердження особи на окреслений уряд.

2.1.2. Вибори та постуляція

Як вже вище було вказано, вибори – одна з ланок, через яку кандидат на уряд може отримати канонічне призначення на певну посаду. Напевно, найвідомішим прикладом виборів у Католицькій Церкві є обрання Папи Римського.

Селекція Римського Архієрея відбувається на Конклаві, процедура якого була встановлена Папою Григорієм X 1274 року³⁵. Колегія кардиналів-електів (кардинали з правом голосу) налічує близько 120 чоловік і складається з 3 груп: *кардинали-єпископи* (єпархіальні єпископи субурбікарних єпархій Риму), *кардинали-пресвітери* (парохи древніх римських храмів) та *кардинали-диякони* (за титулами римських дияконій)³⁶.

Крім того, глави деяких Східних Католицьких Церков також мають титул кардинала Римської Церкви, і тим самим, мають змогу брати участь у виборах Папи. Варто також зазначити і те, що Колегія кардиналів є керівним органом Католицької Церкви в той період, коли папський престол є вакантним. Згідно з реформою Папи Павла VI 1975 року, кількість кардиналів-електів не може перевищувати 120, і всі вони складають обітницю мовчання стосовно всього, що відбувається на Конклаві. Для того, аби стати Папою, кандидат повинен набрати 2/3 голосів, якщо ж ніхто не зміг набрати потрібної кількості за 34 голосування, то Папу обирають з-поміж 2 осіб, які набрали найбільшу кількість голосів на останньому голосуванні³⁷.

³⁴ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 180.

³⁵ Див. *Як обирають Папу* // tisu.ua (15.10.2020).

³⁶ Див. Там само.

³⁷ Див. Там само.

Далі спробуймо розглянути загальні канони стосовно виборів у Кодексі Канонів Східних Церков. Отож, канон 947 ККСЦ вказує нам на те, що якщо будь-яка група осіб має право вибирати особу на вакантний уряд, то вибори не слід відкладати більше, ніж на три місяці. Рахування цих днів варто розпочинати від одержання повідомлення про вакантність уряду. Якщо ж цей термін пройде безрезультатно, то компетентна влада, яка має право затвердження виборів повинна призначити особу на цей уряд³⁸.

Наступний канон Кодексу Канонів Східних Церков говорить:

Кан. 948 – § 1. Дотримуючись партикулярного права, голова угруповання повинен скликати виборців у зручному для них місці і часі; виклик, коли має бути особистим, є правосильним, якщо здійснюється в місці постійного або тимчасового місця проживання або в місці перебування.

§ 2. Якщо хтось з тих, що їх треба скликати, був пропущений і через те відсутній, вибори є правосильні, але на його просьбу після доведення пропущення і відсутності вибори повинні бути анульовані компетентною владою навіть після затвердження виборів, якщо згідно з приписами права стверджено, що рекурс був поданий принаймні протягом трьох днів від одержання повідомлення про вибори.

§ 3. Якщо ж пропущено більше, ніж одну третину виборців, вибори на підставі самого права є недійсні, хіба що всі пропущені дійсно взяли участь у голосуванні³⁹.

Тут варто особливо наголосити увагу на §2, де чітко вказано, що якщо один з виборців не був викликаний, тобто, не знав про вибори, і тому, не був присутній, може вимагати анулювання цих виборів у компетентної влади, навіть після того, як вони вже будуть затверджені цією владою, але він повинен подати рекурс протягом трьох днів після одержання повідомлення про те, що були вибори⁴⁰.

Наступний, 949 канон ККСЦ, пояснює нам те, що усі, хто законно скликаний на вибори, зобов'язаний голосувати. Голосування за допомогою листів або через уповноваженого є неправосильним, хіба що право виразно дозволяє це, однак, якщо виборець присутній у приміщенні, де проводяться

³⁸ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 947.

³⁹ Там само, 948.

⁴⁰ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 527.

вибори, то він може проголосувати у письмовій формі і рахівники зобов'язані прийняти його голос до уваги⁴¹.

Наступні три канони ККСЦ описані, на мою думку, чітко та очевидно, а тому ми не будемо на них детально зупинятися, однак варто вказати, що ці канони торкаються того, що кожен, хто голосує, попри всі свої досягнення та титули, має лише один голос. Окрім того, право голосу мають лише ті, хто належить до угруповання, якщо ж до голосування буде допущена стороння особа, то такі вибори, на підставі самого права, вважаються недійсні. Також вибори вважатимуться недійсними на підставі самого права тоді, коли якимось чином буде порушена свобода на виборах⁴².

Кан. 953 продовжує тему перешкод до участі на виборах і розповідає нам про ті категорії осіб, які не здатні до участі на виборах через голосування. Перша категорія – ті, які не здатні до розумного людського акту. Тут маються на увазі люди з якимись психічними хворобами тобто ті, хто не користується розумом. Друга категорія – люди, які не мають права голосу. Сюди включено тих, хто покараний карою великої екскомуніки та відлучені від Церкви, окрім цього, відсутність в особі активного голосу чи повноважень голосувати може витікати з судових декретів або з приписів партикулярного права. До третьої категорії відносяться ті, хто прилюдно покинув католицьку віру або прилюдно відійшов від єдності з католицькою Церквою. Тут варто звернути увагу на *публічне* відкинення католицької віри та Церкви, бо саме публічність є основним фактором недопущення до участі у виборах⁴³.

У §2 цього канону вказано, що якщо б хтось з вищезгаданих осіб був допущений до голосування, то цей голос є недійсним, але вибори вважаються правосильними, якщо тільки не буде встановлено, що після відрахування цього голосу обрана особа не отримала потрібного числа голосів⁴⁴.

⁴¹ Див. Поспішил В. *Східне Католицьке Церковне Право Згідно З Кодексом Канонів Східних Церков*, 486.

⁴² Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 950-952.

⁴³ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 528.

⁴⁴ Див. Там само, 528.

У 954 каноні читаємо те, що голос виборця є дійсним у випадках коли він є вільним, таємним, певним, безумовним і визначеним. Говорячи про вільний голос, варто вказати, що голос буде недійсним, якщо щодо виборця було застосовано страх чи підступ, безпосередньо, або через посередників. Окрім того, якщо голосування таємне, то воно автоматично виключає можливість голосування руками чи вигуками, навіть там, де голосування в такий спосіб є незапам'ятним звичаєм⁴⁵.

Голосування повинне бути певним, тобто, особа, яка голосує, повинно чітко вказати кандидата, за якого віддає свій голос, аби потім, під час підрахунку, не було проблематично визначити, за кого саме проголосував виборець. Безумовне голосування означає те, що виборці не можуть голосувати за умови, наприклад «я обираю Дмитра, якщо...», крім того, голосування повинне бути визначеним, тобто, чітко ідентифікувати особу, за яку голосують, цей пункт частково перегукується з пунктом про певність під час вибору кандидата. Саме порушення цих пунктів і робить голосування недійсним⁴⁶.

Кан. 955 §1-2 каже, що перед початком виборів варто призначити принаймні двох рахівників, в обов'язок яких входить збір голосів та перевірка відповідної кількості карток та виборців, а також, рахівники повинні провести підрахунок голосів та оголосити результати виборів⁴⁷. Кан. 955 §3-5 твердять, що у випадку, коли кількість голосів та кількість виборців не збігається, то такі вибори – недійсні. Крім того, картки з голосами повинні бути знищені, а весь хід виборів повинен бути докладно записаний, а згодом, прочитаний учасникам виборів та повинен містити підписи рахівників, голови та того, хто заповняв цей протокол, який буде збережений в архіві організації, серед учасників якої проводились вибори⁴⁸.

У 957 каноні вказано, що обраного необхідно негайно повідомити про результат виборів письмово або в інший спосіб. Після того, як обраний буде

⁴⁵ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 529.

⁴⁶ Див. Там само, 529.

⁴⁷ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 955 §1-2.

⁴⁸ Див. Там само, 955 §3-5.

повідомлений, він повинен протягом восьми днів сповістити про своє рішення щодо прийняття чи неприйняття вибору. Якщо обраний прострочив цей термін, то вибори втрачають свій результат. Якщо ж обраний спочатку відхилив рішення виборців, то він втрачає будь-яке право, набуте внаслідок виборів навіть в тому випадку, коли особа, переглянула це питання та впродовж восьми днів вирішила прийняти обрання. Однак, право не забороняє тій самій особі бути обраною знову цими ж виборцями. Нові вибори повинні розпочатись впродовж місяця після одержання повідомлення про неприйняття⁴⁹.

Наступні три канони ККСЦ, зокрема, 958-960 вказують на те, що відбувається після прийняття обраним вибору, а точніше, про затвердження. Внаслідок цього було вирішено розглянути ці три канони разом.

Отож, у 958 каноні йдеться про те, що якщо обраний на уряд не потребує затвердження, то після прийняття він одразу одержує владу. Один з прикладів ми вже розглядали вище, саме обраний на Папу не потребує затвердження. Крім Римського Архієрея затвердження не потребує єпархіальний адміністратор за межами території Патріаршої Церкви⁵⁰. У наступному каноні вказано, що у випадку, коли вибори потребують затвердження, то обраний повинен особисто попросити про це компетентну владу впродовж восьми корисних днів від дня прийняття вибору. Якщо ж обраний прострочить цей термін, то втрачає усі права, хіба що, доведе те, що йому завадила просити про затвердження якась поважна перешкода. Крім того, перед отриманням затвердження обраний не може втручатися у виконання уряду⁵¹.

У 960 каноні говориться, що компетентна влада не може відмовити у затвердженні, якщо вона вважає обраного здатним і визнає, що вибори були проведені згідно з приписами права. Під словом «здатний» розуміється те, що обраний володіє типами якостей, які вимагаються для належного виконання цього уряду. Зрозуміло, що це затвердження повинно бути надане письмово.

⁴⁹ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 530-531.

⁵⁰ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 221 п.5.

⁵¹ Див. Там само, 958-959.

Якщо ж декрет компетентної влади відмовляє у затвердженні, то обрана особа може подати адміністративний рекурс⁵² до вищої влади⁵³.

Згідно з Кан. 1518 компетентна влада повинна видати декрет про затвердження протягом шістдесяти днів з моменту отримання прохання про затвердження. Якщо ж цього не відбулося, то кандидат на уряд повинен повторно звернутися до компетентної влади, і якщо влада продовжує мовчати протягом наступних тридцяти днів, то в такому випадку варто тлумачити як відмову у затвердженні. Звісно, що проти цієї відмови також можна подати рекурс⁵⁴.

Важливою ланкою в Церковному законодавстві є *постуляція*. Ця функція цілком належить до виборчого процесу, і згідно з Кодексом Канонів Східних Церков, скористатися нею можуть виборці тоді, коли обраному заважає канонічна перешкода, від якої можна диспензувати. Виборці, завдяки своїми голосами, здатні постулювати обраного у компетентної влади⁵⁵.

Для того, щоб постуляція мала силу, потрібно дві третини голосів виборців, в іншому випадку, постуляція неможлива. Крім того, голова повинен надіслати постуляцію до компетентного органу, який затверджує вибори і має повноваження надати диспензу від перешкоди. У випадку, коли ця влада немає повноваження надавати диспензу, то вона повинна одержати цю диспензу у вищого органу або надіслати постуляцію компетентному органу, який і надає диспензу. Кан. 963 §2 каже, що якщо постуляція не надсилається протягом встановленого часу, то вона є недійсною, і угруповання позбавляється права вибору та постуляції на цей раз⁵⁶. Лише, у випадку доведення того, що постуляція не була надіслана через вагому причину, компетентна влада буде її розглядати⁵⁷.

Цей же ж 963 канон §3-4 дозволяє зрозуміти нам, що навіть якщо диспензу надано, влада, яка має право затверджувати вибори, не зобов'язується дозволяти

⁵² Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 997 §1.

⁵³ Див. Там само, 960.

⁵⁴ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 1518.

⁵⁵ Див. Kałowski J. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. [recenzja] // Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny* 34 (1991), 222.

⁵⁶ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 963 §2.

⁵⁷ Див. Saj M. *Zewnętrzna i wewnętrzna struktura żeńskiego Zakonu Najświętszego Odkupiciela // Studia Redemptorystowskie* 8 (2010), 284.

цю постуляцію. Крім того, виборці не можуть відкликати постуляцію, яка вже була надіслана на розгляд компетентній владі⁵⁸.

У випадку, коли компетентна влада не допускає постуляції, виборці повинні знову проводити вибори та обирати іншого кандидата. Якщо ж постуляція затверджена компетентною владою, то слід негайно повідомити постульованого, і він повинен протягом восьми днів прийняти або не прийняти уряд. У разі прийняття уряду, обраний повноправно одержує уряд⁵⁹.

Отож, постуляція – одна з ланок канонічного призначення, через затвердження якої особа може правосильно отримати уряд, однак, варто пам'ятати, що постуляція існує лише як наслідок виборів особи з перешкодою до уряду.

2.2. Типи якостей кандидатів на уряди у Кодексі Канонів Східних Церков

З вище викладеного ми вже знаємо, що будь-яка людина не здатна одержати уряд просто так. Кожен, хто хоче посідати уряд у Церкві, як структурі, повинен володіти певним спектром знань та чітко окресленими типами якостей, які і справді є необхідними для того, щоб гідно та сумлінно виконувати той уряд, який покладає на особу Церква, як спільнота осіб. У цьому підрозділі буде детально розглянуто ті типи якостей, які необхідні особам, аби посідати той чи інший уряд у Церкві, як структурі, згідно з Кодексом Канонів Східних Церков.

Насамперед, варто зазначити важливість володіння типами якостей особою, яка займає уряд, оскільки, як каже нам вже вище згаданий кан. 940 §2, набуття уряду без потрібних типів якостей тягне за собою певні наслідки. В окремих випадках, застережених правом, призначення без відповідних типів якостей вже є недійсним, в інших випадках воно правосильне, але може бути скасоване декретом компетентної влади⁶⁰.

⁵⁸ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 533.

⁵⁹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 964.

⁶⁰ Див. Там само, 940 §2.

Науковці кажуть, що є два типи якостей, які передбачені законом. Опірається цей поділ на вищезгаданий канон і звучать вони як: *загальні* та *особові* типи якостей. Загальні типи якостей розуміються, як ті, що впливають на будь-яку посаду в Церкві, а особові – типи якостей, які стосуються лише конкретної посади чи уряду⁶¹.

2.2.1. Загальні типи якостей

Спершу ми розглянемо загальні типи якостей. Насамперед варто вказати на певну відмінність між канонами 940 ККСЦ та відповідним йому канонам 149 у Кодексі Канонічного Права⁶², де в останньому згадується не лише здатність та якості, необхідні для призначення на уряд, але й ще один важливий момент – перебування у сопричасті з Церквою⁶³. Ця єдність, здобувається завдяки таїнству Хрещення, з'єднання з Христом через віровизнання, через святі тайни, а також, визнання церковного проводу⁶⁴. Таким чином, той, хто не охрещений, не може займати жодної церковної посади, крім того, навіть ті, яким бракує бодай одного з вищевказаних елементів для сопричастя з Церквою, не можуть володіти будь-яким церковним урядом⁶⁵. Детальніше про втрату єдності з Церквою буде розглянуто у наступному розділі про втрату уряду.

Наступним загальним типом якостей, який буде розглянуто є встановлений вік, якого вимагає право, аби посідати той чи інший уряд. Найперше, варто вказати, що церковне законодавство не передбачає певного віку для абсолютно усіх церковних урядів, однак є певна концепція, яка застосовується для більшості церковних урядів. Згідно з правом, лише повнолітня особа яка досягла вісімнадцяти років, може вповні реалізувати свої права та виконувати свої

⁶¹ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 187-188.

⁶² Див. Таблиці відповідних канонів ССЄО-СІС // Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 761.

⁶³ Див. *Кодекс Канонического Права*, 149 §1.

⁶⁴ Див. Kroczeck P. *Czy Prawo Kanoniczne Integruje Wiernych // Studia Socialia Cracoviensia* 6 (2014), 103.

⁶⁵ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 188-189.

обов'язки в межах, які встановлені законом, а також займати певні посади в церковному уряді⁶⁶.

Крім того, тут також варто наголосити на особливій категорії людей, які, попри канонічний вік, не здатні обіймати будь-яку посаду у церковному уряді. Згідно з кан. 909 §3 особа, яка недостатньо використовує розум, не здатна нести відповідальність за свої вчинки, а тому не здатна виконувати церковний уряд⁶⁷. Попри це, лише відповідний компетентний орган відповідає за оцінку придатності кандидата і цей орган може розглядати інші хвороби як фізичні, так і психічні, як перешкоди для надання певного уряду такій особі⁶⁸.

Однак є уряди, для яких приписано особливий вік, який є вищим ніж вік повнолітньої особи. До прикладу варто розглянути кан. 759 ККСЦ, який зазначає, що приписаний вік для дияконату становить двадцять три повних роки, а для пресвітерату – двадцять чотири роки⁶⁹.

Отож, загальними типами якостей варто позначати ті типи, які стосуються будь якої посади у Церкві.

2.2.2. Особові типи якості

Як вже було вказано вище, особові типи якостей це ті типи, які стосуються конкретної посади у церковному уряді. До прикладу розглянемо посади судового Вікарія та Суддів. Для того, аби людина могла обіймати ці посади, вона повинна володіти конкретними типами якостями, які чітко визначені канонічним правом.

Кан. 1086 §4 прописує те, що судовий Вікарій повинен володіти такими типами якостей: *Священик, з бездоганною репутацією, докторат або ліценціат канонічного права, розсудливий та справедливий та у віці не менше тридцяти років*⁷⁰.

⁶⁶ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 909 §1, 910 §1.

⁶⁷ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 909 §3.

⁶⁸ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 190.

⁶⁹ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 759 §1.

⁷⁰ Див. Там само, 1086 §4.

Згідно з кан. 1087 §1 Суддя повинен володіти лише трьома типами з п'яти, – бездоганна репутація, доктор чи ліценціат канонічного права та розсудливістю і справедливістю⁷¹.

Далі спробуємо трохи детальніше зупинитися на цих особових типах, аби розуміти повну картину стосовно їхнього застосування на практиці у Церкві як структурі. Найперше, поглянемо на бездоганну репутацію, яка відрізняється від тої, що описана у канонах, як ККСЦ, так і ККП, бо належить усім вірним християнам⁷². Це особлива репутація, яка здобувається завдяки суспільній славі серед християн, тобто, тут йдеться про чесноти людини та їх визнання іншими людьми⁷³.

Враховуючи вищенаведене, судовий Вікарій чи Суддя повинні володіти спеціальними науковими ступенями доктора чи ліценціату канонічного права. Розуміємо, що для того, аби отримати науковий ступінь, кандидат повинен вступити, успішно навчатися та завершити навчання в університетах, які згідно з кан. 648, канонічно засновані та затвердженні компетентною церковною владою, окрім цього, у цих університетах плекають та викладають священні науки, і ці університети наділені правом надавати академічні ступені, і ці ступені мають певну канонічну цінність⁷⁴.

Важливість отримання цих ступенів як для судового Вікарія, так і для Судді полягає в тому, що метою таких програм є підготовка фахівця, який може зробити важливий науково-дослідницький внесок у розвиток богословської науки. Наявність таких ступенів повинна демонструвати здатність кандидата, фактично, створювати наукові знання на основі наукових досліджень⁷⁵.

Тут важливо наголосити також і на тому, що є певні посади у трибуналі, які не вимагають наукових ступенів, а потребують лише розсудливості та знання. Такою є посада Авдитора або Слідчого Судді, який хоч і є публічною особою,

⁷¹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1087 §3.

⁷² Див. Janczewski Z. *Zapowiedzi Przedmałżeńskie a Prawo Do Ochrony danych osobowych // Ius Matrimoniale* 12 (2007), 52.

⁷³ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 190-191.

⁷⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 648.

⁷⁵ Див. *Положення про навчання на докторській програмі з богослов'я* // theological.ucu.edu.ua (01.11..2020).

яка є законно призначена та має повноваження розпоряджатися призначеною йому справою⁷⁶, але згідно з кан. 1093 §2 Авдитор повинен володіти розсудливістю, добрими звичаями та знанням. Суддя чи голова колегіального трибуналу може призначити Авдитора серед суддів або серед вірних християн, які є допущені єпархіальним Єпископом для цього уряду. Завданням Слідчого є збір доказів та передача їх судді, а також він може вирішити, якщо цього не заборонено суддею, які докази і яким чином їх слід збирати⁷⁷.

Судовий Вікарій повинен бути священиком⁷⁸, а судді, згідно з ККСЦ, повинні бути священнослужителями⁷⁹. Тут варто звернути особливу увагу на ці терміни, оскільки вони несуть у собі різні значення. Говорячи про священнослужителів, з ККСЦ знаємо, що священнослужителі на підставі свячення поділяються на Єпископів, пресвітерів та дияконів⁸⁰. Виходить, що судовий Вікарій повинен належати до другого чи третього ступеня священничого стану, тобто, бути священиком або єпископом. На відміну від Вікарія, суддею може бути призначений той, хто знаходиться у сані диякона, пресвітера та єпископа⁸¹. Попри це, мирянин все ж може бути призначений суддею у певних випадках. Кан. 150 Кодексу Канонічного Права каже, що на посаду, яка цілком турбується про добро вірних і для виконання якої вимагається здійснення священничого служіння, не може бути призначено людину, яка не має священничих свячень⁸², але у цьому ж таки КПК є кан. 517 §2, в якому вказано, що у випадку, коли є брак священиків, єпархіальний Єпископ може призначити мирянина на певні посади, аби компенсувати цей брак кадрів, однак Єпископ також зобов'язаний призначити священика, який буде керувати працею вірного християнина на тій чи іншій посаді⁸³.

⁷⁶ Див. Bochen R. Pojęcie i Zakres Działalności Audytora w Kanonicznym Procesie Małżeńskim. *Studia Pelplińskie* (2017) [PDF], 96.

⁷⁷ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1093.

⁷⁸ Див. Wąsik W. *Urząd i Zadania wikariusza sądowego* // *Kieleckie Studia Trologiczne* 8 (2009), 205.

⁷⁹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1087 §1.

⁸⁰ Див. Там само, 325.

⁸¹ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 193.

⁸² Див. Selejda R. *Niektóre Aspekty Prawne Diakonu Stalego* // *Warszawskie Studia Pastoralne* 3 (2016), 50.

⁸³ Див. *Кодекс Канонического Права*, 517 §2.

З вищенаведеного випливає, що хоч посада церковного судді і пов'язана з піклуванням про душі, але це піклування, так чи інакше, не є повноцінним, оскільки не передбачає у собі здійснення святих Таїнств, а тому, законодавець допускає можливість призначення мирянина на церковного суддю, попри те, що загальна вимога щодо свячень залишається чинною. Крім того, згідно з церковним правом миряни можуть бути призначені суддями та можуть входити до складу суддівської колегії, але вони в жодному випадку не можуть стати одноосібним суддею, бо це чітко заборонено церковним правом⁸⁴. Такий суддя не має повноважень виконувати функції від власного імені, а лише бере участь у виконанні функцій від колегії суддів⁸⁵.

Окремо варто поговорити і про вік, який чітко визначений церковним законодавством і, як вже зазначалося, становить тридцять років для судового Вікарія, але Кодексом не встановлений вік, для інших суддів, тому варто пам'ятати про загальні норми, про які вже згадувалося, а саме, суддя, як правило, є священнослужителем, тобто, він вже досяг, як мінімум, двадцять три роки, оскільки згідно з кан. 759 §1, дияконом можна стати лише з цього віку⁸⁶. Крім того, суддя повинен мати ліценціат чи докторат з канонічного права, а це також потребує певного часу. Наприклад, 2018 року в Україні, на території Івано-Франківської Архієпархії УГКЦ, розпочала діяти програма ліценціату з канонічного права, яка розрахована на 4 роки⁸⁷. А це ще декілька років академічної кваліфікації, необхідної для посади судді у трибуналі, які додаються до вище вказаних років особи, яка вже може стати священнослужителем⁸⁸. Таким чином, попри відсутність чітко вказаного віку у ККСЦ для судді, в силу вище вказаних типів якостей для цієї посади, занадто молода особа не зможе зайняти цей уряд через специфіку цієї посади, а також, через інші вимоги, для досягнення яких треба чимала кількість років.

⁸⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1084 §3.

⁸⁵ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 194.

⁸⁶ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 759 §1.

⁸⁷ Див. У навчальному корпусі Івано-Франківської Архієпархії розпочалась ліценціатська програма з канонічного права // ugcc.if.ua (03.11.2020).

⁸⁸ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 196.

Наприкінці відзначмо, що саме ці типи якостей, які ми розглянули у цьому підрозділі на прикладі судового Вікарія, Судді та Авдитора, є основними з тих, які описані у Кодексі, саме тому, їх було детальніше проаналізовано. Звісно, що ці типи стосуються багатьох посад, і певні нюанси змінюються, наприклад стосовно віку свячень єпископа, чи додаткових типів якостей на обрання єпископом, однак типи все-таки залишаються загальними або особовими.

РОЗДІЛ 3

ВТРАТА УРЯДІВ У ККСЦ

У попередньому розділі було досліджено питання про набуття уряду загалом, а також про способи отримання влади. У другій главі XX титулу Кодексу Канонів Східних Церков ми зустрічаємо групу канонів, які присвячені такому поняттю, як *втрата уряду*. Нам відомо з досліджень, що призначення особи на певний уряд зобов'язує цього представника до якось важливої праці, за належне виконання якої, загалом, несе відповідальність ця ж особа, однак, у випадку безвідповідального виконання своїх обов'язків, наслідки можуть бути доволі невтішні, а найгірше, що в більшості випадків відповідальність за це несе ціла церковна спільнота. До прикладу, можна розглянути уряд Папи Римського, призначення на посаду якого ми досліджували у підрозділі про вибори. Знаємо, що майбутній Римський Архієрей погоджується на цей уряд, і від того моменту несе відповідальність за всі рішення, які приймає. Попри те, що Папа також людина, яка має право на помилку, ціна такої помилки може дорого коштувати не лише репутації Римського Архієрея, але й репутації цілої Католицької Церкви. Відповідно до того, що законодавець передбачає можливості набуття уряду, він також передбачає і втрату уряду, яка відбувається внаслідок різних обставин, а тому кожен може залишити уряд і законодавець чітко окреслює положення про втрату уряду. Саме ці принципи у Кодексі Канонів Східних Церков будуть розглянуті у цьому розділі.

3.1. Природні категорії втрати уряду

Кан. 965 §1-2 ККСЦ перераховує випадки, коли той, хто наділений урядом – його втрачає. З огляду на їхнє походження, їх поділяють на три категорії: *природні*, *добровільні* та *вимушені*. До природних відносять ті, які не залежать від тої особи, якій наданий уряд: смерть, звільнення чи припинення влади того, хто надав уряд, закінчення визначеного терміну та осягнення визначеного правом віку.

Добровільними є ті категорії, які безпосередньо належать тому, хто володіє урядом, наприклад: зречення. До третьої категорії – вимушеної – належать ті принципи, які залежать від волі компетентної влади, до прикладу: перенесення, усунення та позбавлення. Окрім цього, варто вказати, що цей поділ є досить схематичним, бо всі ці категорії є, свого роду, юридичними, оскільки дають певні юридичні ефекти, основним з яких є саме втрата уряду¹. Саме про всі ці випадки ми будемо аналізувати у цьому розділі.

3.1.1. Смерть

Найперше, варто поговорити про смерть, як одну з природних категорій втрати уряду, оскільки ні Кодекс Канонічного Права, ні Кодекс Канонів Східних Церков не зазначають прямо про це, як один з аспектів втрати уряду. Очевидним є те, що в разі смерті особи, яка займає певний уряд, відбувається втрата цього уряду внаслідок природнього процесу.

Деякі науковці, пишучи про уряд, не згадують про втрату уряду особою внаслідок смерті, наприклад, Віктор Поспішіл у своєму дослідженні «Східне Католицьке Церковне Право», згадує лише ті випадки втрати уряду, які вказані в кан. 965 §1-2², але є й такі, які вказують на цю, здавалось би, очевидну річ.

Одним з них є сучасний польський дослідник Лукаш Жтольф³, який називає такий випадок одним з надзвичайних і каже, що внаслідок смерті особи, уряд стає вакантним. Він пояснює цей випадок на прикладі смерті адміністратора парафії, обов'язки якого повинен перейняти на себе хтось з парафіяльних сотрудників, а якщо їх немає, то декан повинен подбати про те, щоб вірні цієї громади не залишились без священика, крім того, слід негайно повідомити єпархіального Єпископа який, в свою чергу, зобов'язаний якомога швидше

¹ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 319-320.

² Див. Поспішіл В. *Східне Католицьке Церковне Право Згідно З Кодексом Канонів Східних Церков*, 487.

³ Докторант кафедри церковного права Інституту канонічного права Люблінського Католицького Університету.
// Див. Sztolf Ł. *Sposoby utraty urzędu proboszcza według kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, 209.

призначити адміністратора тієї парафії де виконував свій уряд померлий священик⁴.

Важливо також наголосити, що насправді, у випадку смерті того, хто займає той чи інший уряд, де-факто, ця посада стає вакантною з моменту смерті особи, але де-юре, вакантність уряду настає лише в той момент, коли компетентний орган видає документ про підтвердження смерті⁵.

Варто підсумувати, що попри те, що частина каноністів не включає смерть, як одну з добровільної категорії втрати уряду, на підставі вище вказаних положень, вважаємо доцільним вказувати смерть, як одну з причин втрати урядів.

3.1.2. Припинення влади того, хто надав уряд

Наступним випадком втрати уряду в природній категорії є *припинення влади того, хто надав уряд*. У кан. 965 §2 йдеться: «Не втрачається уряду після припинення якимось чином влади, яка його надала, хіба що право застерігає щось інше»⁶. Як бачимо, §2 цього канону передбачає те, що є підґрунтя для існування норм, які встановлюють те, що особа може втратити уряд у випадку, коли вища влада, яка надала уряд, втрачає свої повноваження. І такі випадки є прописані в Кодексі, наприклад, згідно з кан. 224 §1 ККСЦ, Протосинкел і Синкелі втрачають свій уряд тоді, коли єпархіальний престол стає вакантним, за винятком тих, хто є висвячений на Єпископа, виконує свій уряд у єпархії Патріарха, а також ті, хто поставлені в єпархії в межах території Патріаршої Церкви, поки Адміністратор не прийме свій уряд канонічно. Загалом, згідно з тим же кан. 965 можна стверджувати, що більшість урядів у Церкві не припиняють свою діяльність внаслідок вакантності престолу чи втрати повноважень того, хто канонічно надає цей уряд⁷.

⁴ Див. Sztolf Ł. *Sposoby utraty urzędu proboszcza według kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku // Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 33 (2020), 211.

⁵ Див. Martin G. J. *Le norme generali del codex iuris canonici*, 621.

⁶ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 965 §2.

⁷ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 321.

Говорячи про втрату уряду після припинення влади яка надала уряд, особливу увагу варто наголосити на тому, що втрата уряду не відбувається автоматично, а лише після того, як компетентна влада видасть письмове повідомлення, тобто окремий адміністративний акт, який згідно з кан. 1511 набирає чинності з моменту повідомлення чи з моменту виконання, якщо застосування акту доручається виконавцю⁸. Завдяки такому впровадженню, законодавець забезпечує належне функціонування церковних урядів, навіть після закінчення встановленого терміну, на який була призначена особа. Таким чином, якщо компетентний орган не надає акту про втрату, особа і надалі продовжує виконувати цей уряд до моменту, поки не одержить повідомлення про відкликання⁹.

Таким чином, якщо компетентна влада не надає письмового повідомлення, продовження виконання влади відбувається *ipso iure*, через мовчання компетентного уряду. Окремо варто сказати і про вже згаданий у попередньому розділі кан. 943 §2, який передбачає здійснення канонічного призначення протягом шести місяців до закінчення терміну попереднього призначення, але юридичні наслідки такого призначення настають лише від дня вакантності цього уряду¹⁰.

Отож, припинення влади того, хто надав уряд, можливе лише у чітко окреслених правом випадках і лише у стосунку до певних урядів у Церкві.

3.1.3. Закінчення визначеного правом терміну

У загальному контексті, який стосується випадків втрати уряду через *закінчення встановленого терміну*, розглянемо положення канонічного права відносно надання уряду пароха на визначений час. Як ми вже згадували у першому розділі, одним з основних завдань Церкви є піклування про добро людей та їхнє спасіння.

⁸ Див. Gręźlikowski J. *Urząd promotora sprawiedliwości w obowiązujących przepisach prawa kanonicznego* // *Studia Włocławskie* 10 (2007), 309.

⁹ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 321-322.

¹⁰ Див. Там само, 322.

Кодекс Канонічного Права у кан. 522 акцентує на тому, що уряд пароха повинен бути стабільним і саме тому його призначають на невизначений термін, попри це, як римське право для Латинської Церкви¹¹, так і Кодекс для Церков свого права дає можливість призначення пароха на визначений термін¹². Логічно припустити, що право, яке надає пароху уряд на невизначений термін, якраз і враховує цю необхідність дбати про добро душ за допомогою сталого пароха, який через постійність уряду, здатний правильно піклуватись про добро парафіян. Загалом, з юридичної точки зору, уряд пароха повинен бути постійним¹³.

Ще одним з ключових факторів того, що уряд втрачається, по факту, не після закінчення терміну, а після повідомлення компетентною владою зацікавленої особи є те, що влада Церкви не хоче нашкодити вірним та хоче уникнути будь-яких непорозумінь¹⁴.

Водночас важливим аспектом, який варто згадати, є те, що доречною з канонічної точки зору є середина між цілковитою незмінюваністю пароха, і його усуненням за бажанням єпархіального єпископа. Крім того, як вже було сказано, пароха можна призначити на окреслений час у певних випадках, серед яких – дозвіл, прописаний партикулярним правом Церкви свого права¹⁵. Кан. 37 партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви підкреслює, що парох є сталий у своєму уряді, однак єпархіальний єпископ може його іменувати терміном на 5 років¹⁶. Десь в цьому твердженні КПП УГКЦ і відображається та середина між незмінюваністю пароха і його усуненням.

¹¹ Див. *Кодекс Канонического Права*, 522.

¹² Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 284 §3.

¹³ Див. Sztolf Ł. *Sposoby utraty urzędu proboszcza według kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku* // *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 33 (2020), 210.

¹⁴ Див. Żugowski M. *Problem Właszy I Powierzenia Urzędów W Kościele Katolickim*, 252.

¹⁵ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 202.

¹⁶ Див. *Канони Партикулярного Права Української Греко-Католицької Церкви* // news.ugcc.ua (15.11.2020).

3.1.4. Досягнення визначеного правом віку

Останнім положенням про втрату уряду з категорії природніх, які розглянуті у цій роботі, є *досягнення визначеного правом віку*. Цей аспект, у своїй юридичній площині, дуже схожий на попередній, оскільки канон 965 §3 каже, що так само як після закінчення визначеного часу, так і після того, як той, хто осягнув певного віку, окресленого правом, отримає від компетентної влади письмове повідомлення, лиш тоді він втратить свій уряд. А до того часу, особа, яка не отримала такого повідомлення, як і у випадку з закінченням терміну, на підставі самого права, продовжує виконувати свій уряд¹⁷.

Кан. 210 §1 говорить, що єпархіальний Єпископ, якому виповнилось сімдесят п'ять років життя або став нездатним для належного виконання свого уряду проситься подати зречення від свого уряду¹⁸. Так само вказано і у відношенні до пароха, якому виповнилось сімдесят п'ять років, тобто він також повинен попросити про зречення уряду у єпархіального Єпископа¹⁹. Як ми можемо побачити, у вищенаведених випадках втрата уряду після завершення вказаного віку не є автоматичною, бо особа, яка займає уряд, повинна подати відмову від уряду компетентному органу. Відтак зауважуємо, що вищеподані канони ККСЦ встановлюють вікові обмеження, однак не накладають обов'язку звільнитися з посади, а лише просять вас це зробити.

Крім того, варто зазначити, що у таких випадках канони, фактично зобов'язують особу, яка досягла певного віку, залишити уряд, але тут йдеться радше про моральний обов'язок, а не про юридичний, оскільки за відмову зречтись уряду немає ні адміністративної, ні кримінальної відповідальності. Якщо ж відмова була подана, то компетентний орган повинен оцінити всі обставини та прийняти позитивне чи негативне рішення²⁰.

¹⁷ Див. Więcek J. *La natura della rinuncia all'ufficio ecclesiastico nella normativa canonica vigente*. Roma 2011, 68-69.

¹⁸ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 210 §1.

¹⁹ Див. Там само, 297 §2.

²⁰ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 324.

Згідно з усім вищесказаним, ми можемо зробити висновок, що без правового акту компетентної влади як і у випадку з закінченням вказаного терміну, так і у випадку з сповненням вказаного правом віку, особа і надалі залишається виконувати покладені на неї обов'язки.

3.2. Добровільні категорії

Далі ми поговоримо про добровільні категорії втрати посади, тобто ті, які безпосередньо залежать від волі того, хто володіє тим чи іншим урядом. Як вже було сказано вище, єдиною добровільною категорією втрати уряду є *зречення* і, якщо говорити про визначення цього поняття, то варто звернутися до Кодексу Канонів Східних Церков, у якому канони 967-971 описують усі основні положення втрати уряду в такий спосіб.

Отож, як вказано в кан. 967, лише той, хто є відповідальний за свої вчинки, з виправданої причини може зрестися уряду²¹. Таким чином, зречення і справді є добровільним вчинком особи, яка через певні обставини, хоче залишити виконання уряду, який їй доручений. Крім того, варто виокремити ще один важливий фактор: у вищевказаних канонах про зречення йдеться про регулювання втрати уряду до завершення його терміну за інших обставин, до яких не входить закінчення визначеного терміну, бо, як нам відомо, це окрема категорія втрати уряду²².

Так само особливу увагу варто наголосити на тому, що зречення є юридичним актом, і як передбачено кан. 931 §1 ККСЦ, правосильність такого акту вимагає, щоб він був здійснений компетентною владою. Окрім цього, згідно з кан. 970 ККСЦ церковна влада не повинна приймати зречення, яке не має виправданої і зваженої причини, тобто особа повинна обґрунтувати, чому вона хоче відмовитись від виконання уряду, на який її було поставлено Церквою²³.

²¹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 967.

²² Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 534.

²³ Див. Там само, 534.

Для того, аби зректися уряду, як в принципі, і для будь-якого іншого юридичного акту, є необхідними дві основні складові: відповідальність та свобода. Лише особа, яка здатна зрозуміти, чого саме вона хоче, може нести відповідальність за свої вчинки, а тому зречення з посади, зроблене особою, яка не усвідомлює того, що робить (наприклад, під впливом алкоголю чи наркотиків) повинна вважатися недійсною²⁴.

Все про свободу та відповідальність підтверджує кан. 968 ККСЦ, в якому сказано, що зречення є недійсним *ipso iure*, якщо вчинене під впливом тяжкого і несправедливого страху, підступу, істотної помилки або симонії²⁵.

Важливо наголосити на істотній помилці, оскільки вона призводить до скасування відмови про зречення уряду на підставі самого права, лише в тому випадку, якщо особа було допущена помилково саме з метою отримання зречення з уряду, а не тоді, коли зречення з уряду стало лише результатом чи засобом²⁶.

Так само і варто детальніше розглянути страх, про який згадує вищевказаний канон, оскільки для того, щоб відставка з уряду вважалася недійсною на підставі самого права, необхідні певні умови, наприклад те, що страх, під яким людина просить зречення у компетентної влади, повинен бути призначений саме для того, щоб викликати відставку з уряду. Відповідно, що у випадку коли несправедливий страх не був спрямований на те, щоб особа відреклася від уряду, то втрата уряду не буде вважатися недійсною²⁷.

Говорячи про симонію в контексті зречення, варто вказати, що зречення через симонію стає недійсним на підставі права в тому випадку, якщо цей акт виходить від тієї особи, яка хоче відмовитись від уряду, незалежно від того, чи акт симонії приймається вищим керівництвом чи ні²⁸.

Нарешті, перейдімо до охарактеризування причин, які необхідні для законності зречення з уряду. Отож, для того, щоб при розгляді справи

²⁴ Див. Del Giudice F.- Gallo S. (ред.). *Diritto Ecclesiastico e Diritto Canonico*. Napoli 2007, 267.

²⁵ Див. Martin G. J. *Le norme generali del codex iuris canonici*, 626-627.

²⁶ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 326.

²⁷ Див. Там само, 326.

²⁸ Див. Wnuk R. *Prowizja Kanoniczna Na Urząd Proboszcza // Kościół i Prawo* 18 (2016), 102.

компетентна влада прийняла зречення, причини повинні бути пропорційними і справедливими. Причина зречення повинна базуватися як на суб'єктивних моментах (властивих власнику уряду), так і на об'єктивних (пов'язані із зовнішніми обставинами та потребами громади). Крім того, компетентна влада повинна ретельно оцінити усі причини і прийняти зречення, якщо ці причини є справедливими та пропорційними. До прикладу, якщо на певну посаду призначають особу, яка вже посідає якийсь уряд, то звісно, що вона може займати дві посади одночасно, однак, той факт, що вона займає два уряди одночасно може бути справедливою та пропорційною причиною для того, аби зрестися другого уряду²⁹.

Варто також вказати, що для того, аби зречення було правосильним, воно повинно бути поданим письмово або усно у присутності двох свідків, крім того, його потрібно подати компетентній владі, яка відповідає за канонічне призначення на цей уряд. Норма передбачає, що це зречення починає діяти негайно, якщо не вимагає прийняття від компетентної влади³⁰.

У випадку, коли зречення потребує прийняття, воно набуває чинності лише тоді, коли особа, яка зрікається уряду, буде повідомлена про прийняття зречення компетентною владою. Якщо ж протягом трьох місяців особу не було повідомлено про прийняття, то це зречення вважається відхиленим, крім того, особа, яка зрікається уряду, може його відкликати до моменту, поки не буде повідомлення про прийняття зречення компетентним органом³¹. Загалом, прийняття зречення не є обов'язковим у випадку з певними посадами, наприклад, у випадку зречення Папи Римського³².

Для того, аби підсумувати все проаналізоване щодо втрати уряду через зречення, варто розглянути для прикладу випадок зречення уряду у Католицькій Церкві, а саме – зречення з уряду Римського Архієрея Бенедикта XVI³³.

²⁹ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 327.

³⁰ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 970.

³¹ Див. Там само, 970.

³² Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 534-535.

³³ Йозеф Рацінгер народився 16 квітня 1927 року. Вивчав богослов'я у Мюнхенському університеті, у 1951 р. отримав сан священника. У 1977 році став Архієпископом Мюнхену, у цьому ж році був призначений кардиналом. // Див. Федів Л. *Бенедикт XVI – покірний слуга Господній* // ucu.edu.ua (15.11.2020).

Найперше варто сказати, що 19 квітня 2005 року, на другий день Конклаву, на четвертому голосуванні, кардинала Йозефа Рацінгера було обрано єпископом Риму, наслідником святого апостола Петра, а 24 квітня вже відбулась інтронізація новообраного Папи. Через вісім років, 11 лютого 2013 року, Папа Бенедикт XVI на загальній Консисторії, оголосив про те, що зрікається уряду глави Католицької Церкви³⁴.

Причини такого рішення, як вказує сам Бенедикт XVI у заяві на згаданій Консисторії, є такі:

Неодноразово роблячи іспит свого сумління перед Богом, я впевнився у тому, що з огляду на похилий вік, мої сили вже не є достатніми для належного здійснення Петрового служіння. Я добре усвідомлюю, що це служіння, задля його духовної суті, повинно здійснюватися не лише ділами й словами, але не меншою мірою – страждаючи й молячись. Однак, у сучасному світі, який швидко змінюється та схвильований питаннями великої ваги для життя віри, щоб керувати човном святого Петра та звіщати Євангеліє, необхідні також сили як тіла, так і духа, сили, яких останніми місяцями у мене настільки поменшало, що мушу визнати свою нездатність добре звершувати доручене мені служіння. Тому, добре усвідомлюючи серйозність цього акту, з повною свободою, заявляю про те, що зрікаюся зі служіння Єпископа Риму, Наступника святого Петра, дорученого мені кардиналами 19 квітня 2005 року³⁵.

Відбувається те, що Папа Римський повністю втрачає верховну владу в Церкві, а Римський Престол стає вакантним, і Колегія кардиналів повинна обирати нового Папу. Як ми знаємо, Папа може відректися від Престолу, причому це зречення не потребує затвердження будь-якої влади, умовою зречення є добровільна воля Папи³⁶. Ці слова також підтверджує Кодекс Канонів Східних Церков у кан. 44 §2.

Отож, у розрізі вищенаведеної присяги Бенедикт XVI чітко підкреслював, що він прийняв це рішення з цілковитим усвідомленням того, що він робить, а також з повною свободою. Після заяви про зречення Папа виконував свій уряд ще до 28 лютого, а день перед тим, як піти з нього, на останній аудієнції знову

³⁴ Див. *Бенедикт XVI* // gisu.ua (15.11..2020).

³⁵ Див. Там само.

³⁶ Див. *Папа Бенедикт XVI зрікає Престолу* // gisu.ua (15.11..2020).

виразно підкреслив, що прийняв це рішення цілком свідомо і з цілковитою свободою, а також, на благо цілої Церкви³⁷.

Відтак відставка Папи з уряду через зречення є яскравим прикладом як такої, що досягає свого ефекту одразу ж після оголошення рішення про зречення. Саме тому ми зробили акцент на свідомість і свободу такого рішення Бенедиктом XVI³⁸.

Досліджуючи випадок зречення на прикладі Папи Римського, ми впевнилися, що бажання залишити уряд внаслідок зречення може бути досягнене лише добровільно.

3.3. Вимушені категорії втрати уряду

Далі спробуймо розглянути вимушені категорії втрати уряду, серед яких – *перенесення, усунення та позбавлення* уряду. Як вже було вказано вище, ця категорія залежить від рішення компетентної влади.

Варто розуміти, що вимушені категорії втрати уряду, подібно до решти, дбають про добро та спасіння вірних, а завдяки тому, що особа займає певний уряд, створює зв'язок між носієм посади та церковною громадою, а разом вони прагнуть до досягнення добра. У випадку, коли особа, яка займає уряд, нехтує цими складовими, компетентна влада може або повинна застосувати необхідні засоби для вирішення такої ситуації. Саме у таких випадках застосовується перенесення, усунення та позбавлення уряду. Ці категорії застосовуються з різних причин, і у цьому підрозділі буде розглянуте це питання³⁹.

3.3.1. Перенесення

Для початку варто зазначити те, що *перенесення* представляє собою переведення власника однієї церковної посади на іншу, тобто це лише перехід від одного

³⁷ Див. Majer P. *Rezygnacja papieża z urzędu // Annales Canonici* 9 (2013), 47.

³⁸ Див. Там само, 49.

³⁹ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 328.

уряду до другого. Ця посада може бути як підвищенням, так і пониженням, або ж цей уряд також може бути рівним попередньому. Важливо наголосити, що за основу у перенесенні уряду лежить те, що особа переходить з одного уряду на інший. Це одна з вимог, якої слід дотримуватись, при перенесенні особи з одного уряду на другий⁴⁰.

Як бачимо, тут є два ключових елементи, завдяки яким є можливе перенесення з одного уряду на інший: втрата одного уряду та призначення на інший уряд. Варто наголосити, що обидва елементи мають ключовий характер для існування перенесення, бо якщо немає першого, то це форма призначення, а якщо відсутній другий, то це інша категорія втрати уряду, така як усунення, позбавлення чи зречення⁴¹.

Другою вимогою згідно з кан. 972 §1 є те, що здійснити перенесення може лише компетентна влада, якій належить право доручати уряд, який звільняється, а також той уряд, який надається⁴².

У контексті перенесення уряду особливу увагу варто звернути і на те, хто саме може бути перенесений з одного уряду на інший. Загалом всі, хто займає уряд у Церкві, за винятком Римського Архієрея, можуть скористатись і бути перенесені з уряду на уряд, а особливо, після доктринальної реформи Другого Ватиканського Собору, який значно розширює роль вірних у Церкві, які, як ми вже розглядали у попередньому розділі, також можуть займати певні церковні посади. З іншого боку, у випадку перенесення порушується ще одна проблема, яку ми вже згадували, коли розглядали уряд пароха – втрата постійності та стабільності заради добра вірних, яке захищене самим правом саме через постійність уряду⁴³.

Попри вищесказане, Кодекс Канонів Східних Церков містить в собі окремі положення (канн. 1397-1400), згідно з якими парох може бути перенесений на іншу парафію, чи інший уряд, знову ж таки, задля спасіння душ⁴⁴.

⁴⁰ Див. Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 338.

⁴¹ Див. Martin G. J. *Le norme generali del codex iuris canonici*, 624.

⁴² Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 972 §1.

⁴³ Див. Dzierżon G. *Przeniesienie z urzędu kościelnego (kann. 190-191 kpk)* [PDF], 160.

⁴⁴ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 1397.

Далі розглянемо форми перенесення уряду: добровільну та недобровільну. Стосовно добровільного перенесення варто вказати, що це перенесення добровільно приймається власником уряду і відбувається внаслідок домовленості того, кому належить уряд та компетентної влади, яка має намір перенести особу з одного уряду на інший. Окрім того, з теоретичної та юридичної точки зору, у рішенні про перенесення компетентною владою повинна міститися справедлива причина. Також варто вказати на те, що Кодекс не містить чіткої процедури щодо цієї форми перенесення, а тому у таких випадках компетентна влада повинна дотримуватись положень про зречення з уряду тоді, коли вона забирає особу з уряду (967-971 ККСЦ), а при наданні уряду особі, дотримуватись положень про канонічне призначення урядів (938-946 ККСЦ)⁴⁵. Розгляд цих положень є поданий у цій праці вище.

Другою формою перенесення з уряду є недобровільне перенесення, яка означає те, що рішення про таке перенесення приймає компетентна влада, бо змушена піти на такий крок. Саме тому законодавець у кан. 972 §2 ККСЦ вказує, що перенесення всупереч волі того, хто займає уряд, можливе лише за умови наявності поважної причини⁴⁶.

Тут варто глибше розглянути питання поважної причини, оскільки у вище зазначеному каноні ми бачимо загальний вираз про випадок перенесення проти волі власника. Законодавець залишає відкритим це питання, але каноністи відокремлюють тут дві передачі: карну та адміністративну. Говорячи про карний характер, розуміємо, що тут йдеться про перенесення через якусь провину того, хто виконує уряд для відновлення порядку або заміни особи-порушника. Крім того, варто зазначити, що право не вказує злочину, за який би було чітко передбачене накладення перенесення з уряду, однак компетентний орган може прийняти таке рішення за бажанням⁴⁷.

Аби детальніше розглянути адміністративну форму, звернемося до вже вищезгаданої процедури перенесення парохів, яка описана у канонах 1397-1400

⁴⁵ Див. Dzierżon G. *Przeniesienie z urzędu kościelnego (kann. 190-191 kpk)* [PDF], 163.

⁴⁶ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 972 §2.

⁴⁷ Див. Dzierżon G. *Przeniesienie z urzędu kościelnego (kann. 190-191 kpk)* [PDF], 164.

Кодексу Канонів Східних Церков, а точніше 1397-1399, оскільки саме в цих канонах детально описано положення щодо примусового переміщення парафіяльних священиків. Як вказує ККСЦ у цих положеннях, у випадку, коли єпархіальний Єпископ вирішує перенести пароха з однієї парафії на іншу, то він повинен письмово запропонувати перенесення та порадити, щоб цей погодився на це. Якщо ж парох не погоджується, то повинен письмово викласти свої міркування стосовно цього⁴⁸.

Коли Єпископ, незважаючи на подані міркування, і далі вважає, що повинен здійснити перенесення, то мусить взяти до уваги всі «за» і «проти», та обговорити це з двома парохами, вибраними з числа парохів, яких пресвітерська рада обрала для цього на постійно. Якщо ж Єпископ і надалі вважає, що перенесення потрібно здійснити, то повинен знову заохотити пароха погодитись на перенесення. Якщо парох і надалі відмовляється, а єпархіальний Єпископ вважає, що перенесення треба здійснити, то видає декрет, яким постановляє перенесення пароха⁴⁹.

Звісно, що парох може не лише висловити свою думку з приводу перенесення, але й використовувати певні засоби оскарження, подання про скасування декрету або подання апеляції тощо⁵⁰.

З вище наведеного можемо зробити висновок, що перенесення може бути використане до всіх, хто здійснює будь-який уряд у Церкві, крім Римського Архієрея, також перенесення може бути добровільним і недобровільним. Однак, як ми бачимо на прикладі пароха, канонічне право дозволяє оскарження недобровільного перенесення, чим показує певну захищеність особи від вищого керівництва.

⁴⁸ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1398.

⁴⁹ Див. Там само, 1399.

⁵⁰ Див. *Dzierżon G. Przeniesienie z urzędu kościelnego (kann. 190-191 kpk)* [PDF], 166.

3.3.2. Усунення

Наступною формою втрати уряду, яка входить до вимушеної категорії є *усунення*. Процедура, за допомогою якої регулюється цей тип втрати уряду, описана у III артикулі II глави XX титулу Кодексу Канонів Східних Церков у кан. 974-977. І найперше, на що варто звернути увагу, це два засоби, на підставі яких здійснюється усунення з уряду. Першим засобом є усунення з уряду за допомогою декрету, який законно виданий церковною владою, а другий – усунення на підставі самого права. Щодо першого засобу, то варто вказати, що декрет про усунення повинен бути повідомлений письмово, перш ніж він почне діяти⁵¹.

Спосіб усунення з посади за допомогою декрету є найпоширенішим серед усіх усунень у Церкві, проте для його здійснення необхідне дотримання певних умов. Насамперед, декрет про усунення повинна видавати компетентна влада, яка може канонічно надати той уряд, з якого відбувається усунення⁵².

Ще однією умовою є наявність поважних причин усунення, які відповідають різним типам урядів, які призначені на невизначений термін, а також і для тих, які призначені на визначений термін. Оскільки Кодексом чітко не встановлено, який вид причин можна вважати поважним, то її оцінка у тій чи іншій справі залежить від компетентного органу після ретельного розслідування справи. За основу компетентна влада повинна враховувати загальні принципи, які ми вже згадували вище, загальне благо та спасіння душ⁵³.

Канон 975 ККСЦ вказує на те, що усунення з уряду, наданого на невизначений час може відбутися лише у тому випадку, якщо є якась поважна причина та дотримано способу дії, який приписано правом, те саме стосується і того, хто може бути усунений з уряду, який йому наданий на визначений час, але це може відбутись лише до закінчення цього часу⁵⁴.

⁵¹ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 536.

⁵² Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 329-330.

⁵³ Див. Там само, 329-330.

⁵⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 975 §1.

Для того, щоб детальніше розглянути вищевказане, розглянемо спосіб усунення з посади за допомогою декрету на прикладі усунення пароха. Зазначимо, що процедура при усуванні парохів, подібно як і процедура при перенесенні парохів, чітко прописана у Кодексі Канонів Східних Церков⁵⁵. Звісно, що тут не буде розглянуто усі ці положення, а лише причини, безпосереднього усунення та його наслідки.

Найперше варто сказати, що є декілька загальних підстав для усунення пароха, які мають пастирську природу: шкідливість та неефективність служіння. Як бачимо, у деяких випадках важка провина священика не обов'язкова, і фактично, не можна плутати усунення з позбавленням уряду. Крім того, у кан. 1390 ККСЦ зустрічаємо перелік конкретних причин для усунення, які є не вичерпними, а тому єпархіальний Єпископ може усунути пароха і з інших причин, за умови, що вони поважні та такої природи, через яку пастирське служіння стає шкідливим та неефективним⁵⁶.

Далі поговоримо про трохи детальніше про причини усунення уряду, описані у кан. 1390 Кодексу Канонів Східних Церков, в якому зазначено наступне:

Кан. 1390 – Причини, через які парох може бути законно усунений з парафії, є особливо такі:

- 1-е - поведінка, яка завдає церковній спільноті поважної шкоди або викликає замішання;
- 2-е - бездарність або тривала розумова або фізична хвороба, яка робить пароха непридатним для корисного виконання його завдань;
- 3-є - втрата доброго імені у чесних і поважних парафіян або нехіть у ставленні до пароха, що за передбаченням не скоро припиняться;
- 4-е - поважна недбайливість або порушення парафіяльних обов'язків, яке триває незважаючи на попередження;
- 5-е - погане управління дочасними справами з великою шкодою для Церкви, якщо зарадити цьому злу немає іншого засобу⁵⁷.

⁵⁵ Див. Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1389-1396.

⁵⁶ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 637.

⁵⁷ *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1390.

Згідно з цим каноном особливу увагу варто звернути на ці п'ять пунктів, які, як вже було зазначено, не вичерпні, але в загальному, показують причини, через які пароха можна законно усунути з парафії.

Для того щоб краще зрозуміти ці пункти, доцільно розглянути приклади щодо кожного з них. Стосовно поведінки, розуміємо що тут йдеться про дію чи бездіяльність, яка сприймається парафіянами, як щось, що шкодить цілій громаді чи авторитету священника та Церкви в цілому. Прикладом цього може бути публічна підтримка та агітація якоїсь політичної партії або схвалення поглядів, які суперечать науці Церкви, пристрасть до алкоголю чи наркотиків тощо. Загалом, можна сказати, що будь-які публічні дії пароха, які відрізнятимуться від прийнятих соціальних норм та ускладнюють функціонування на парафії, матимуть ознаки поважної шкоди⁵⁸.

Далі розглянемо другий пункт, де під бездарністю варто розуміти нездатність виконувати завдання, які повинен виконувати парох. Ця нездатність проявляється у відсутності відповідних знань та некомпетентності у тому, що вимагається від пароха. Ще однією непридатністю до виконання його завдань є тривала розумова або фізична хвороба. Тут доречно вказати, що цей закон стосується лише хворіб, які роблять пароха нездатним до виконання свого уряду, тобто, якщо парох страждає від якоїсь хвороби, але далі успішно виконує свій уряд, то немає підстав для усунення з уряду. У цьому випадку, нездатність означає відсутність можливості виконувати обов'язки пароха в силу вже вище вказаних причин. Така неефективність на практиці полягає у, наприклад: недостатньому знанні мови, якою говорять парафіяни, нездатність проповідувати⁵⁹.

Стосовно психічних чи фізичних захворювань, то тут ці захворювання повинні бути постійними, а за їх оцінку відповідальним є єпархіальний Єпископ,

⁵⁸ Див. Kaczor A. *Postępowanie wyjaśniające w procedurze usunięcia proboszcza z urzędu* // *Biuletyn sawp kul* 15 (2018), 124-125.

⁵⁹ Див. Leszczyński G. *Postępowanie w sprawie usunięcia proboszcza w świetle KPK z 1983 r.* // *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny* 52 (2009), 343-344.

який повинен звернутися до фахівця у цих галузях і дослідити питання хворіб пароха, і лише після цього Єпископ може розпочати процес усунення⁶⁰.

Наступною причиною, яка дозволяє розпочати процедуру усунення, є довготривала втрата доброго імені серед чесних та поважних парафіян. Такий прикрий випадок може статися через те, що парох буде вести необдуманий спосіб життя, раніше скоєний злочин, який згодом набув публічного характеру тощо. Також необхідно підкреслити, що думка вірних щодо конкретної поведінки пароха повинна бути чесною, ретельною та опертою на факти, які не личать парафіяльному священику⁶¹.

Ще однією причиною, яка входить у цей пункт кан. 1390 ККСЦ є небажання щодо пароха зі сторони парафіян, яка буде тривати ще довший час, і також може бути спричинена якоюсь дією пароха⁶².

Четвертим пунктом є серйозна недбайливість чи порушення парафіяльних обов'язків, які продовжуються незважаючи на застереження, а це означає, що єпархіальний Єпископ може розпочати процедуру усунення пароха у тому випадку, якщо він раніше вже застосовував зауваження і повідомляв пароха про його недбалість, однак парох не змінив своєї поведінки, та продовжує нехтувати своїми обов'язками⁶³.

І останньою причиною, порушення якої викликає можливість розпочати єпархіальним Єпископом адміністративного усунення пароха з його уряду, є погане управління майном парафії. Положення, згідно з якими повинен діяти парох при управлінні майном парафії, вказані самим законодавцем у кан. 1022-1033 Кодексу Канонів Східних Церков⁶⁴.

Кан. 1028 §1 ККСЦ зазначає, що управитель церковного майна зобов'язаний виконувати свої обов'язки зі старанністю доброго господаря⁶⁵, а тому цей же ж законодавець залишає за собою можливість усунення пароха у разі поганого

⁶⁰ Див. Leszczyński G. *Postępowanie w sprawie usunięcia proboszcza w świetle KPK z 1983 r.*, 343-344.

⁶¹ Див. Kaczor A. *Postępowanie wyjaśniające w procedurze usunięcia proboszcza z urzędu*, 126.

⁶² Див. Там само, 126.

⁶³ Див. Leszczyński G. *Postępowanie w sprawie usunięcia proboszcza w świetle KPK z 1983 r.* // *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny* 52 (2009), 345.

⁶⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1022-1033.

⁶⁵ Див. Там само, 1028 §1.

управління майном на парафії, яке характеризується великою шкодою для Церкви. Критеріями поганого управління вважається недбальство, не зберігання приписів права, відсутність обліку чи «креативна» бухгалтерія тощо. Однак варто підкреслити, що не завжди у таких випадках, усунення пароха дасть хороший результат, а тому Кодекс у п'ятому пункті кан. 1390 закликає усунути пароха з уряду лише тоді, коли немає іншого засобу, іншими словами, влада, насамперед повинна закликати парохів виправити ситуацію та усунути фінансові проблеми які є, а вже потім усунути пароха з уряду⁶⁶.

Як ми вже зазначали, крім адміністративного усунення за допомогою декрету, є ще й інше усунення – на підставі самого права. На відмінну від усунення декретом, усунення *ipso iure* має чітко визначені пункти, через які особа може втратити будь-який церковний уряд.

Законодавець виокремлює ці пункти у Кодексі Канонів Східних Церков, де каже:

Кан. 976 – § 1. На підставі самого права з уряду усувається той:

1-е - хто втратив клирицький стан;

2-е - хто прилюдно відступив від католицької віри або прилюдно відійшов від єдності з католицькою Церквою;

3-є - священнослужитель, який намагався укласти подружжя, хоч би тільки цивільне.

§ 2. На усуненні, про яке мова в § 1, чч. 2 і 3, тільки тоді можна наполягати, коли відомо, що ствердила це компетентна влада⁶⁷.

Як показано, Кодекс виокремлює три пункти, через які відбувається усунення з будь-якого уряду в Церкві, а тому ці пункти доцільно буде розглянути детальніше у цій праці.

Щодо першого пункту, то доречно підтвердити те, що священнослужитель втрачає клирицький стан: внаслідок вироку суду чи адміністративного декрету, який стверджує недійсність свячень, внаслідок кари усунення, накладеної згідно з законом та внаслідок рескрипту Апостольського Престолу⁶⁸. Наслідком оголошення священнику одного з вищевказаних рішень є те, що він повністю

⁶⁶ Див. Kaczor A. *Postępowanie wyjaśniające w procedurze usunięcia proboszcza z urzędu*, 127-128.

⁶⁷ Кодекс Канонів Східних Церков, 976.

⁶⁸ Див. Там само, 394.

втрачає усі права, властиві клирицькому стану, на підставі самого права, позбавлений усіх урядів, служінь, доручень і будь-якої делегованої влади, які він міг мати. Такому священику (згідно з кан. 394 ККСЦ, свячення залишаються дійсними) заборонено здійснювати священнодійства і він, фактично, прирівнюється до мирян у своїх правах. Однак втрата клирицького стану не несе за собою диспензи від обов'язкового цілібату, а також він може правосильно і дозволено розгрішити від усіх гріхів будь-яких каянників у небезпеці смерті⁶⁹.

Наступним пунктом, через який, на підставі права, особа усувається з уряду є публічне відречення католицької віри чи прилюдне відступництво від єдності з католицькою Церквою. Слід зазначити, що рішення, яке міститься у цьому пункті, узгоджується з поданим у попередньому розділі твердженням про те, що уряд може бути доручений лише тій особі, яка перебуває у сопричасті з Церквою⁷⁰.

Це пов'язано також і з тим, що особа, яка обіймає ту чи іншу посаду, виконує доручене їй завдання від імені Церкви, а тому повинна перебувати в її лоні. Прикладом такого випадку може бути зречення католицької віри через публічне відступництво або через єресь тощо. Також доречно окреслити те, що в цьому пункті важливим є публічність, а це означає, що відречення від Церкви повинне бути відомим громаді і вираженим у зовнішній сфері у письмовій формі до компетентної влади Церкви⁷¹.

Останнім пунктом є спроба одруження священнослужителя, і навіть, лише спроба укладення цивільного подружжя. Одразу ж варто вказати те, що цей пункт стосується лише неодруженого духовенства, і жодним чином не стосується мирян, які займають ту чи іншу посаду. Застосування такого механізму вважається доцільним, оскільки згідно з правом, неодружений священик вже не може одружитися, а тому, компетентна влада повинна регулювати ці положення, інколи і усуненням з уряду⁷².

⁶⁹ Див. Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 262.

⁷⁰ Див. Dzierżon G. *Usunięcie z urzędu kościelnego na mocy samego prawa. // Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny* 52 (2009), 46-47.

⁷¹ Див. Там само, 48-50.

⁷² Див. Там само, 52-53.

Окрім того, тут також варто зазначити те, що втрата з уряду, хоч і відбувається на підставі самого права, однак Кодекс чітко вказує, що усунення, про яке йде мова у вищевказаних пунктах, може бути підтверджене лише тоді, коли компетентна влада виразно про це стверджує⁷³.

У підсумку, особливу увагу варто наголосити на тому, що ключовим у формі втрати уряду через усунення є два засоби – усунення за допомогою декрету, та усунення на підставі самого права. Вони відрізняються тим, що досягаються за допомогою цілковито різних підходів.

3.3.3. Позбавлення

Останньою формою втрати уряду, яка буде розглянута, є *позбавлення з уряду*. Кан. 978 ККСЦ говорить про те, що позбавлення уряду може бути накладене лише як кара за злочин⁷⁴. Також, важливо зазначити, що внаслідок позбавлення уряду через кару за злочин, після вироку, передбачається, що особа більше не зможе займати жодного уряду у Церкві. Це позбавлення має суто каральний характер і може бути застосоване у вироку лише як покарання за конкретний злочин⁷⁵.

Згідно з кан. 1402 §1 канонічна кара повинна бути накладена через карний процес, приписаний правом у канн. 1468-1482, однак у цьому ж кан. 1402 §2 вказано, що через поважну причину, та за наявності певних доказів, компетентна влада може накласти кару за злочин без судового процесу, а за допомогою декрету, але якщо йдеться про втрату уряду, титулу та ще деяких речей, то обов'язково повинен відбуватися карний процес⁷⁶.

І завершальним етапом, про який доречно вказати в контексті позбавлення уряду є те, що після оголошення вироку, особа, яка була позбавлена уряду, завжди залишає за собою можливість подати апеляцію. Кан. 1319 ККСЦ

⁷³ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 976 §2.

⁷⁴ Див. Там само, 978.

⁷⁵ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 336.

⁷⁶ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 1402 §1-2.

підкреслює, що апеляція призупиняє виконання вироку⁷⁷, але у випадку позбавлення уряду, хоч особа і залишається законним носієм посади, вона не може здійснювати звичайні свої повноваження, бо посада звільняється з моменту виконання вироку⁷⁸.

Отже, ключовими факторами позбавлення уряду, які впливають безпосередньо на особу є те, що це позбавлення надається лише як кара за злочин, та передбачає в собі неможливість повторно заволодіти цим урядом.

⁷⁷ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1319.

⁷⁸ Див. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*, 337-338.

ВИСНОВОК

Католицька Церква – великий механізм, належне функціонування якого забезпечується завдяки чітко вибудованій структурі, вдало побудованій ієрархії, відповідному виконанню обов'язків усіма ланками цілої Церковної спільноти, а також канонічному праву, яке регулює усі ці аспекти. Канони Кодексу Канонів Східних Церков становлять у собі пункти та правила, згідно з якими відбувається ефективно зростання усіх Східних Церков, адже основним завданням цього Кодексу є те, що він повинен вести людину до спасіння. Це неодноразово представлено у цій магістерській роботі тоді, коли розглядаємо канони цього Кодексу, в яких часто використано поняття добра у тих чи інших рішеннях для особи чи цілої церковної спільноти.

Так само і канони про набуття та втрату уряду у ККСЦ містять у собі доктрини ведення до спасіння осіб, які виконують уряд, знаходяться під опікою тих, хто виконує той чи інший уряд, втрачають його і, як вже було досліджено, керівник, який втрачає свій уряд в певних принципах примусової категорії, також робить це для свого власного добра і для добра своїх підлеглих. Звісно, що тут йдеться лише про загальний контекст, але наприкінці роботи ми узагальнимо його і підсумуємо найважливіші аспекти до кожного розділу зокрема.

Отже, у першому розділі ми розглянули розвиток структури Церкви, яка бере свій початок ще з самого заснування Церкви Святим Духом та починає свій стрімкий розвиток завдяки апостолам та їхнім наступникам – єпископам. Цей момент є фундаментальним для розуміння того, що ми розглядали у другому та третьому розділах про набуття та втрату уряду. Далі у першому розділі було розглянуто основні завдання єпископа – навчати, освячувати та керувати, як керівника цілої церковної спільноти.

Щодо цих завдань варто підсумувати, що учительське служіння кожного єпископа – захищати божий люд від помилок та забезпечувати правильне розуміння та трактування Божої науки, а також вірне виконання цих вчень і настанов. Знаємо, що засобами для виконання завдання навчати є Священне

Передання та Святе Письмо, які дозволено трактувати лише Вчительському Уряду Церкви, який служить цьому Слову та має на меті провадити людей до спасіння. Крім того, окрему увагу у цьому розділі акцентовано на розгляд непомильності Римського Архієрея та Колегії Єпископів у справах віри та моралі через призму належного виконання завдання навчати, оскільки ця харизма безпосередньо стосується цього. Тому було проаналізовано Кодекс Канонів Східних Церков в контексті навчання і висловлено те, що згідно з приписами права, це завдання виконується Єпископами, а також пресвітерами та дияконами, які є співпрацівниками Єпископа. Звісно, що це завдання не обмежується лише цими людьми, бо є спільним для всіх вірних в силу таїнств Хрещення та Миропомазання.

Другим завданням є освячення. Воно виконується через здійснення Святих Таїнств, які дозволяють перебувати у єдності з Богом. Як показано у цій праці, освячення, крім здійснення Святих Таїнств, Єпископи та пресвітери своєю молитвою, працею та прикладом провадять церковну спільноту, яка їм довірена. Крім того, завдання освячення виконують також і особи без свячень, оскільки основним засобом цього завдання є молитва, що доступна кожному з нас і служить для того, аби наблизити нас до Бога.

Чітка ієрархічна структура – один з плодів успішного виконання завдання керування, і служить для того, аби Церковна спільнота могла гідно його виконувати. Як зазначено у цій магістерській роботі, лише певні особи, наділені особливою владою можуть виконувати цей уряд, тобто йдеться про певні керівні органи, які упорядковують усю діяльність Церкви, враховуючи і вищевказані завдання.

Особливу увагу зосереджено на владу управління та чітке розрізнення її функцій. Виконавча, законодавча та судова влади мають свої, чітко визначені суб'єкти керування, і в той же час, мають спільну мету – виконувати завдання відповідно до цілей Церкви. Ці завдання виконують як особи зі священничими свяченнями, так і світські особи. Крім того, в одному із пунктів було розглянуто таке поняття, як *ipso iure*, а також, випадки, в яких цей пункт використовується.

У другому розділі було розглянуто способи набуття урядів у ККСЦ, серед яких канонічне призначення, вибори та постуляція. Детально було описано й проаналізовано ці три пункти, за допомогою яких особа може правосильно одержати уряд. Канонічне призначення – це вільне надання уряду компетентною владою. Крім того, у цьому пункті на прикладах показано, хто саме може надавати уряд та за допомогою вільного надання уряду, а також є висвітлена проблематика такого призначення. Щодо виборів та постуляції, ми намагалися дослідити ці ланки канонічного призначення, аби краще зрозуміти їхнє застосування, а також зупинилися на питаннях виборів Римського Архієрея, як приклад канонічного призначення через вибори. Щодо постуляції варто зазначити, що вона є частиною виборів, оскільки можлива лише у випадку, коли особі, яка було обрана, зайняти уряд не дозволяє певна канонічна перешкода. Постуляція дозволяє такій особі отримати диспензу від компетентного органу та канонічно одержати уряд.

Далі у цьому розділі ми розглядаємо типи якостей, які необхідні кандидату на уряд у ККСЦ. Цей пункт є важливим для розгляду, оскільки набуття уряду без потрібних типів є недійсним на підставі самого права або є правосильним, однак компетентна влада може його скасувати своїм декретом. Крім того, типи якостей поділяються на загальні і особові, де під загальними трактуються ті, які мають вплив на будь-яку посаду в Церкві, а під особовими розглядаються ті, які стосуються конкретного уряду. Звісно, що у цьому розділі ми детально, та за допомогою прикладів, розглянули обидві ланки якостей для кандидатів на уряди у Кодексі Канонів Східних Церков.

У третьому розділі досліджено поняття втрати урядів у ККСЦ. Варто підсумувати, що усі випадки втрати урядів, з огляду на їхнє походження, поділяють на три категорії: природні, добровільні та вимушені. Саме детальний розгляд цих категорій і є фундаментом цього розділу про втрату уряду. Як ми знаємо, ці категорії містять у собі конкретні речі, наприклад: смерть, зречення чи перенесення, через які їх і віднесено до однієї чи іншої категорії втрати урядів у

ККСЦ. Також варто наголосити, що ці види втрати урядів були детально проілюстровані у праці на прикладах.

Звісно, що ця магістерська праця, з огляду на визначений час та обсяг, не може у собі охопити всіх аспектів аналізованої теми, а тому, вважаємо доцільним проводити і подальші дослідження набуття та втрати урядів у Кодексі Канонів Східних Церков.

Гадаємо, що це дослідження може використовуватися в теоретичному застосуванні, оскільки містить в собі детальний розгляд набуття та втрати урядів у ККСЦ, який буде корисний тим, хто цікавиться канонічним правом, адже ця праця дає змогу краще розуміти деякі канони Кодексу Східних Церков.

На завершення, важливо виокремити те, що впродовж дослідження цієї теми, виникали і певні труднощі. Основною з них була відсутність ґрунтовних наукових праць на цю теми українською мовою, а тому довелося використовувати іншомовні літературні джерела, аби вдало дослідити цю тему.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Основні джерела

1. *Святе Письмо* / перекл. з євр., араб. та грец. Хоменка Івана, Жовква 2015.
2. Dulyba I. *La Figura Del Giudice Ecclesiastico Vicende E Profili Costitutivi*. Dissertatio ad Doctoratum, Pontificum Institutum Orientale 2014.
3. Dzierżon G. *Przeniesienie z urzędu kościelnego (kann. 190-191 kpk)* [PDF], 159-170.
4. Dzierżon G. *Usunięcie z urzędu kościelnego na mocy samego prawa. // Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny* 52 (2009), 39-57.
5. Kaczor A. *Postępowanie wyjaśniające w procedurze usunięcia proboszcza z urzędu // Biuletyn sawp kul* 15 (2018), 121-132.
6. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Roma 1983.
7. Leszczyński G. *Postępowanie w sprawie usunięcia proboszcza w świetle KPK z 1983 r. // Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny* 52 (2009), 337-354.
8. Majer P. *Rezygnacja papieża z urzędu // Annales Canonici* 9 (2013), 39–54.
9. Martin G. J. *Le norme generali del codex iuris canonici*. Roma 2006.
10. Sztolf Ł. *Sposoby utraty urzędu proboszcza według kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku // Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 33 (2020), 209-220.
11. Żurowski M. *Problem Właszy I Powierzenia Urzędów W Kościele Katolickim*. Kraków 1984.
12. II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen Gentium*. // *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі*. Львів 2014, 55-116.
13. *Кодекс Канонического Права*. Москва 2007.
14. *Кодекс Канонів Східних Церков*. Львів 1995.
15. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу. Коментар до Кодексу Східних Церков*. Львів 2008.

16. Поспішил В. *Східне Католицьке Церковне Право згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*. Львів 1997.
17. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм Католицької Церкви*. Жовква 2002.
18. Танасійчук А. *Канонічне право Східних Католицьких Церков*. Львів 2019.

Додаткова література

1. Adamczyk J. *Urząd dziekana w aspekcie prawnokanonicznym // Annales Canonici* 13 (2017), 9-37.
2. Bochen R. *Pojęcie i Zakres Działalności Audytora w Kanonicznym Procesie Małżeńskim. Studia Pelplińskie* (2017) [PDF].
3. Del Giudice F.- Gallo S. (ред.). *Diritto Ecclesiastico e Diritto Canonico*. Napoli 2007.
4. Dullak K. *Najwyższa władza w Kościele a organy wspomagające ją*. 2011.
5. Dzierżon G. *Zakresy sprawowania władzy rządzenia w kanonicznym porządku prawnym (kan. 130 kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku) // Prawo Kanoniczne. Roczniki nauk prawnych*. 2018. 181-191.
6. Gręźlikowski J. *Urząd promotora sprawiedliwości w obowiązujących przepisach prawa kanonicznego // Studia Włocławskie* 10 (2007), 303-319.
7. *Ipsa iure* // Мельничук О. (ред.). *Словник іншомовних слів*. Київ 1974.
8. Janczewski Z. *Zapowiedzi Przedmałżeńskie a Prawo Do Ochrony danych osobowych // Ius Matrimoniale* 12 (2007), 51-66.
9. Kałowski J. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. [recenzja] // Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny* 34 (1991), 221-227.
10. Kaszak R. *Powierzenie Urzędu Kanclerza Kurii Diecezjalnej // Kościół i Prawo* 16 (2014), 53-66.
11. Kroczek P. *Czy Prawo Kanoniczne Integruje Wiernych // Studia Socialia Cracoviensia* 6 (2014), 99-108.
12. Lempa F. *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*. 2013.

13. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis. *Criteria e traccia del «coetus de coordinatione»* // *Nuntia* 21 (1985), 66-79.
14. Saj M. *Zewnętrzna i wewnętrzna struktura żeńskiego Zakonu Najświętszego Odkupiciela* // *Studia Redemptorystowskie* 8 (2010), 257-293.
15. Selejdak R. *Niektóre Aspekty Prawne Diakonatu Stałego* // *Warszawskie Studia Pastoralne* 3 (2016), 25-60.
16. Sztafrowski E. *Śp. Ks. Prof. Marian Aleksander Żurowski Sj* // *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny* 34 (1991), 5-12.
17. Wąsik W. *Urząd i Zadania wikariusza sądowego* // *Kieleckie Studia Trologiczne* 8 (2009) 191-214.
18. Więcek J. *La natura della rinuncia all'ufficio ecclesiastico nella normativa canonica vigente*. Roma 2011.
19. Wnuk R. *Prowizja Kanoniczna Na Urząd Proboszcza* // *Kościół i Prawo* 18 (2016), 95-117.
20. Żurowski M. *Posoborowe pojęcie władzy zwyczajnej*. // *Prawo kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny. Rozprawy i artykuły* 14 (1971), 3-11.
21. Димид М. *Єпископ Київської Церкви*. Львів 2000.
22. II Ватиканський Собор. Декрет про місійну діяльність Церкви *Ad Gentes* // *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі*. Львів 2014, 265-301.
23. II Ватиканський Собор. Декрет про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis*. // *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі*. Львів 2014, 302-303.
24. II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Боже Об'явлення *Dei Verbum* // *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі*. Львів 2014, 213-226.
25. Квятковський М. *Канонічно-пасторальний аспект участі мирян у житті парохії* // *Метрон* 1 (2003), 15-28.
26. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012.

27. Синод єпископів УГКЦ. *Священна і Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого і святого отця нашого Василя Великого*. Жовква 2013.
28. *Таблиці відповідних канонів ССЄО-СІС* // Недунгатт Д. *Путівник По Східному Кодексу. Коментар До Кодексу Східних Церков*, 751-761.
29. Ферис І. *Передмова* // Поспішіл В. *Східне Католицьке Церковне Право згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, 1-2.

Інтернет джерела

1. *Florian Lempa* // *Uczelnia Łazarzkiego* lazarski.pl (08.04.20).
2. Балог П. *Суть гріха* // *Релігійно-Інформаційна служба України* risu.ua (05.04.2020).
3. *Бенедикт XVI* // *Релігійно-Інформаційна служба України* risu.ua (15.11..2020).
4. Дердзяк. Л. *Роль і завдання мирян у світі та Церкві* // *Католицький оглядач* catholicnews.org.ua (05.04.2020).
5. *Канони Партикулярного Права Української Греко-Католицької Церкви* // *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* news.ugcc.ua (01.10.2020).
6. Лончина Б. *Миряни у світлі II Ватиканського собору* // *Патріярхат* patriyarkhat.org.ua (09.04.2020).
7. *Недунгатт Джордж* // *Богослов* bogoslov.ru (03.04.2020).
8. *Папа Бенедикт XVI зрікся Престолу* // *Релігійно-Інформаційна служба України* risu.ua (15.11..2020).
9. *Положення про навчання на докторській програмі з богослов'я* // *Філософсько-богословський факультет* theological.usu.edu.ua (01.11..2020).
10. Поровчук В. *Симонія* // *Релігійно-Інформаційна служба України* risu.ua (10.10.2020).

11. *Послання священномученика Ігнатія Богоносія до смирнян // Наша Парафія* parafia.org.ua (07.04.2020).
12. *Правильник передавання єпархії новопризначеному єпископу та її приймання // Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви* news.ugcc.ua (01.04.2020).
13. Сосновський А. *Що таке непомильність Папи // Credo credo.pro* (02.04.2020).
14. *У навчальному корпусі Івано-Франківської Архієпархії розпочалась ліценціатська програма з канонічного права // Івано-Франківська Архієпархія* ugcc.if.ua (03.11.2020).
15. Федів Л. *Бенедикт XVI – покірний слуга Господній // Український Католицький Університет* ucu.edu.ua (15.11.2020).
16. *Як обирають Папу // Релігійно-Інформаційна служба України* risu.ua (15.10.2020).